

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ПОДАТКОВОЇ СПРАВИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Внутрішній потенціал розвитку економіки територіальної
громади та його використання»

Здобувача вищої освіти II рівня, II курсу, групи ЕМРМ-22-1, _
спеціальності 051 «Економіка»,
освітня програма «Економіка міста та регіону»

(підпис)

Левчука Андрія Олександровича
(прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник
(підпис)

Максименко Іван Андрійович
кандидат філософських наук, доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

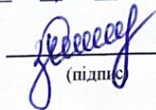
Керівник освітньо-професійної
програми

(підпис)

Скорик Марина Олегівна
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту за рішенням кафедри економічної політики та сталого розвитку
протокол від «16» 01 2024 № 1

Завідувач кафедри

(підпис)

Скорик Марина Олегівна
кандидат економічних наук, доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Ірпінь – 2024

Реєстрація № 6 22.01.24. О.Чуєв.
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки До захисту 26.01.24. М.С.
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 90 02.02.24. М.С.
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: М.С. Марущин О.Г.
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:
М.С. Телісчук М.М.
(підпис) (ініціали, прізвище)
М.С. Максименко Г.А.
(підпис) (ініціали, прізвище)
М.С. Жорж М.А.
(підпис) (ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії, членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
1. Зміст кваліфікаційної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	29		
2. Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	9		
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	5		
4. Рецензент	від 0 до 5	5		
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	48		
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10	10		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	25		
5. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	2		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	42		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	90		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
90	A	5	02.02.24	

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	B	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	EX	2 (незадовільно)

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра економічної політики
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітньо-професійна програма «Економіка міста та регіону»

Затверджую

Завідувач кафедри економічної політики

23.10.2022 Н.П. Мацелюх

Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувачу вищої освіти
Левчука Андрія Олександровича

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Внутрішній потенціал розвитку економіки територіальної громади та його використання».

Затверджена наказом ректора від 30.11.2022р. № 1254

2. Строк здачі закінченої роботи 19.01.2024 р.

3. Цільова установка – обґрунтування теоретико-методологічних засад і розроблення практичних рекомендацій щодо інвестиційної стратегії органів місцевого самоврядування територіальних громад.

Мета роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад і розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення використання внутрішнього потенціалу територіальних громад для економічного розвитку, підвищення їх конкурентоспроможності в сучасних умовах воєнного стану й післявоєнного відновлення територій.

Об'єктом дослідження є внутрішній потенціал територіальної громади для її економічного розвитку.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні підходи до організації процесу ефективного використання внутрішнього потенціалу територіальної громади в умовах сучасних викликів воєнного стану.

База дослідження: Підгайцівська територіальна громада Луцького району Волинської області.

4. Вихідні дані до роботи: законодавчі та нормативні акти, результати наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, дані офіційної статистики, статистична звітність Підгайцівської територіальної громади Луцького району Волинської області, а також інші первинні матеріали.

5. Перелік графічного матеріалу - 1 рисунок і 4 таблиці.

6. Зміст кваліфікаційної роботи: теоретичний зміст термінів «потенціал», «потенціал громади»; внутрішній фінансовий потенціал

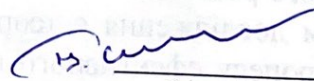
територіальних громад; аналіз та оцінка наявного внутрішнього потенціалу економічного розвитку громади; проблеми та можливості інвестиційного використання територіальною громадою власних доходів; розробка та реалізація інвестиційної стратегії органів місцевого самоврядування Підгайцівської громади.

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1.	Вибір теми, вивчення літературних джерел і складання плану роботи	До 23.10.2022	
2.	Підготовка першого розділу роботи та подання керівнику	До 14.04.2023	
3.	Підготовка другого розділу роботи та подання керівнику	До 29.06.2023	
4.	Підготовка третього розділу роботи та подання керівнику	До 23.11.2023	
5.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	До 19.01.2024	
6.	Перевірка на плагіат та отримання відгуку керівника роботи	До 22.01.2024	
7.	Попередній захист	24.12.2022	
8.	Допуск роботи зав. кафедрою до захисту	26.01.2024	
9.	Захист роботи	02.02.2024	

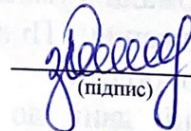
8. Дата видачі завдання 23.10.2022

9. Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис)

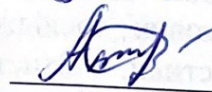
Максименко І. А.
(прізвище, ініціали)

10. Керівник освітньо-професійної програми

(підпис)

Скорик М. О.
(прізвище, ініціали)

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти

(підпис)

Левчук А. О.
(прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Тема кваліфікаційної роботи: «Внутрішній потенціал розвитку економіки територіальної громади та його використання»

Мета роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення використання внутрішнього потенціалу територіальних громад для економічного розвитку, підвищення їх конкурентоспроможності в сучасних умовах воєнного стану й післявоєнного відновлення територій.

Завданнями роботи є:

- дослідити теоретичний зміст термінів “потенціал”, “потенціал громади”;
- охарактеризувати внутрішній фінансовий потенціал територіальних громад;
- здійснити аналіз та оцінку наявного внутрішнього потенціалу економічного розвитку Підгайцівської територіальної громади Луцького району Волинської області;
- виявити проблеми та можливості інвестиційного використання Підгайцівської територіальною громадою Луцького району Волинської області власних доходів;
- розробити напрями реалізації інвестиційної стратегії органів місцевого самоврядування Підгайцівської громади.

Об’єктом дослідження є внутрішній потенціал територіальної громади для її економічного розвитку.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні підходи до організації процесу ефективного використання внутрішнього потенціалу територіальної громади в умовах сучасних викликів воєнного стану.

База дослідження – Підгайцівська територіальна громада Луцького району Волинської області.

За результатами дослідження сформульовані у кваліфікаційній роботі положення, висновки, рекомендації та пропозиції практичне спрямування та можуть зробити внесок у розвиток територіальних громад та зміцнити їхню позицію в економіці регіону.

Результати дослідження можуть бути використані:

- у роботі органів державної та місцевої влади при застосуванні інструментів та фінансових важелів стимулювання розвитку територіальних громад, а також визначення основних напрямів конкурентоспроможності територіальних громад у період відбудови країни;
- у навчальному процесі, при підготовці підручників і навчальних посібників, а також при викладанні курсу «Економіка територіальної громади».

Кваліфікаційна робота містить 68 сторінок, 4 таблиці, 1 рисунок, список використаних джерел з 42 найменування, 5 додатків.

Ключові слова: територіальна громада, потенціал територіальної громади, фінансовий потенціал територіальної громади, інвестиційна стратегія територіальної громади.

Рік виконання кваліфікаційної роботи 2023.

Рік захисту роботи 2024.

SUMMARY

The topic of the qualification work: «The internal potential of the development of the economy of the territorial community and its use»

The purpose of the work is to substantiate the theoretical and methodological principles and develop practical recommendations for improving the use of the internal potential of territorial communities for economic development, increasing their competitiveness in the modern conditions of martial law and post-war reconstruction of territories.

The tasks of the work are:

- to investigate the theoretical meaning of the terms "potential", "community potential";
- characterize the internal financial potential of territorial communities;
- to carry out an analysis and assessment of the existing internal potential of economic development of the Pidgaisiv territorial community of the Lutsk district of the Volyn region;
- identify problems and opportunities of investment use of own income by the Pidgaisiv Territorial Community of Lutsk District of Volyn Region;
- to develop directions for the implementation of the investment strategy of local self-government bodies of the Pidgaisiv community.

The object of the research is the internal potential of the territorial community for its economic development.

The subject of the research is theoretical-methodical and applied approaches to the organization of the process of effective use of the internal potential of the territorial community in the conditions of modern challenges of martial law.

The base of the study is the Pidgaisiv territorial community of the Lutsk district of the Volyn region.

According to the results of the research, the provisions, conclusions, recommendations and proposals formulated in the qualification work have a practical direction and can contribute to the development of territorial communities and strengthen their position in the economy of the region.

Research results can be used:

- in the work of state and local authorities when applying tools and financial levers to stimulate the development of territorial communities, as well as determining the main directions of competitiveness of territorial communities during the period of the country's reconstruction;
- in the educational process, during the preparation of textbooks and teaching aids, as well as during the teaching of the course "Economics of the Territorial Community".

The qualification work contains 68 pages, 4 tables, 1 figure, a list of used sources with 42 titles, 5 appendices.

Keywords: territorial community, potential of territorial community, financial potential of territorial community, investment strategy of territorial community.

The year of performance of qualification work is 2023.

The year of job protection is 2024.

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра економічної політики та сталого розвитку

Довідка про перевірку на плагіат

№ п/п		
1.	П.І.П. автора роботи	Левчук Андрій Олександрович
2.	Група	ЕМРМ-22-1
3.	П.І.П. наукового керівника	Максименко І.А., к.філос.н., доцент
4.	Тип роботи, що перевіряється (курсowa, дипломна робота (проект))	Кваліфікаційна робота
5.	Назва роботи, що перевіряється	Внутрішній потенціал економічного розвитку територіальної громади та його використання
6.	Рік написання роботи	2022/2024р.
7.	За результатом перевірки оригінальний текст в роботі складає (%)	90,97%
8.	Іншим процентам відповідають (пояснення щодо відсотку тексту, який не є оригінальним)	Посилання 7,76% Цитат 8,69%

19.01.2024р.

Відповідальна особа

Теліщук М.М.
(П.І.Б.)

(підпис)

РЕЦЕНЗІЯ

на випускню кваліфікаційну (дипломну) роботу
здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня
факультету податкової справи, обліку та аудиту, групи ЕМРМЗ-20-2

Левчука Андрія Олександровича

на тему:

**«Внутрішній потенціал розвитку економіки територіальної громади та
його використання»**

за спеціальністю 051 «Економіка», ОПП «Економіка міста та регіону»

Актуальність теми. У сучасних умовах для України критично важливо забезпечення економіки територіальних громад та створення умов для їх стабільного росту з врахуванням нових викликів (повномасштабної війни росії проти України) щодо їх внутрішнього потенціалу. Місцеве самоврядування є правовим та інституційним функціональним утворенням, покликаним забезпечувати ефективне управління на місцях. Одним з індикаторів такої ефективності є використання внутрішнього ресурсного потенціалу. Ефективне використання внутрішнього потенціалу є ключем до економічного розвитку громади, підвищення якості життя та доступності послуг для місцевих жителів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні концептуальних підходів щодо розробки інвестиційної стратегії органів місцевого самоврядування територіальних громад.

Науково-практична значимість одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані у дипломній роботі положення, висновки, рекомендації та пропозиції практичне спрямування та можуть зробити внесок у розвиток територіальних громад та зміцнити їхню позицію.

Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалу.

Кваліфікаційна робота містить цілісний логічний, доказовий і аргументований характер, аналіз проблеми дослідження, реальні обґрунтовані пропозиції.

У кваліфікаційній роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового дослідження: діалектичний, системний, метод економічного аналізу, порівняльний, узагальнюючий, статистичний, структурно-функціональний, логіко-абстрактний та метод графічного зображення. Інформаційне наповнення для дослідження було отримано із законів та правових актів України, даних статистики, публікацій міжнародних інститутів, наукової літератури, результатів конференцій та онлайн-ресурсів.

Випускна (кваліфікаційна) робота складається з вступу, трьох розділів і висновків, викладених на 81 сторінці друкованого тексту. Робота містить 4 таблиці, 1 рисунок, 5 додатків. Список використаних джерел налічує 42 найменування.

Обґрунтованість пропозицій і висновків та їх практична цінність у роботі підприємства, установи, організації.

Науково-практична значимість одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані у магістерській роботі положення, висновки, рекомендації можуть бути використані у роботі органів державної та місцевої влади при застосуванні інструментів та фінансових важелів стимулювання розвитку територіальних громад, а також визначення основних напрямів конкурентоспроможності територіальних громад у період відбудови країни.

Теоретичні напрацювання, що містяться в дипломній роботі можуть бути використані у навчальному процесі, при підготовці підручників і навчальних посібників, а також при викладанні курсу «Економіка територіальної громади».

Наявність недоліків. Незначним недоліком роботи є поодинокі друкарських огріхів у роботі, що не знижують загальної цінності дослідження.

Загальний висновок і оцінка роботи. Беручи до уваги усе вищевикладене, вважаємо, що випускна кваліфікаційна робота Левчука А.О. виконана на високому рівні, відповідає вимогам щодо оформлення робіт такого типу, може бути представлена до захисту та заслуговує оцінки «відмінно».

Рецензент

**Завідувач кафедри маркетингу
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
кандидат економічних наук, доцент**

Сак Т.В.

« 1 » 01 2024 р.

ВІДГУК

наукового керівника
на кваліфікаційну роботу
здобувача вищої освіти Державного податкового університету
другого (магістерського) рівня
факультету податкової справи, обліку та аудиту, групи ЕМРМ-22-1
Левчука Андрія Олександровича
за спеціальністю 051 «Економіка», ОПП «Економіка міста та регіону»
на тему:

на тему: «Внутрішній потенціал розвитку економіки територіальної громади та
його використання»

Актуальність теми дослідження в наступному. Реформа децентралізації дала змогу перетворити територіальні громади з об'єкта на суб'єкт управління і самостійно формувати свою спроможність, яка базується і визначається внутрішнім потенціалом громади – як задіяним, так і перспективним. Саме ефективне використання цього потенціалу територіальними громадами формуватиме конкурентоспроможну та ефективну економіку усієї країни. Особливо це важливо для швидшої відбудови та відновлення економіки держави в умовах війни та післявоєнний період.

У сучасних умовах для України критично важливо забезпечення економіки територіальних громад та створення умов для їх стабільного росту з врахуванням нових викликів (повномасштабної війни росії проти України) щодо їх внутрішнього потенціалу. Тільки завдяки економічній спроможності та ефективній системі управління можна долати наявні труднощі у зборі коштів до місцевих бюджетів. Для розвитку громад вимагається перегляд та оптимізація методів управління, які сприятимуть розвитку громад у межах регіону. Ефективне використання внутрішнього потенціалу є ключем до економічного розвитку громади, підвищення якості життя та доступності послуг для місцевих жителів.

Незважаючи на глибоке та багатогранне наукове осмислення цього питання, наразі не існує узагальненої концепції ефективного використання внутрішнього потенціалу територіальних громад. Реалізація такого підходу можлива завдяки використанню вдосконалених механізмів управління і планування для підвищення їх конкурентоспроможності в сучасних умовах воєнного стану й післявоєнного відновлення територій. Така актуальність вивчення цілісного економічного підходу до громад зумовила вибір даної теми, її об'єкта та предмета дослідження.

У кваліфікаційній роботі обґрунтовано теоретико-методичні засади і розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення використання внутрішнього потенціалу територіальних громад для економічного розвитку, підвищення їх конкурентоспроможності в сучасних умовах воєнного стану й післявоєнного відновлення територій.

Автором для досягнення поставленої мети вирішено такі завдання: досліджено теоретичний зміст термінів “потенціал”, “потенціал громади”; охарактеризовано внутрішній фінансовий потенціал територіальних громад; здійснено аналіз та оцінку наявного внутрішнього потенціалу економічного розвитку Підгайцівської територіальної громади Луцького району Волинської області, виявити проблеми та можливості інвестиційного використання територіальною громадою власних доходів; розроблено напрями реалізації інвестиційної стратегії органів місцевого самоврядування громади.

Науково-практична значимість одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані у кваліфікаційній роботі положення, висновки, рекомендації та пропозиції практичного спрямування можуть зробити внесок у розвиток територіальних громад та зміцнити їхню позицію в економіці регіону.

Результати дослідження можуть бути використані у роботі органів місцевого самоврядування при застосуванні інструментів та фінансових важелів стимулювання розвитку територіальних громад, а також визначення основних напрямів конкурентоспроможності територіальних громад у період відбудови країни.

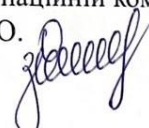
Загальний висновок і оцінка роботи. Кваліфікаційна робота на тему на тему: «Внутрішній потенціал розвитку економіки територіальної громади та його використання» відповідає назві спеціальності 051 «Економіка», змісту освітньо-професійної програми «Економіка міста та регіону» та заслуговує високої позитивної оцінки

Керівник кваліфікаційної роботи
(підпис)

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу

Кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти
Левчука А. О.
(прізвище, ініціали)

після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри,
протокол від «26» 01 2024 р. № 6
допущена / не допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри Скорик М.О.
(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	11
1.1. Теоретичний зміст термінів “потенціал”, “потенціал громади”.....	11
1.2. Внутрішній фінансовий потенціал територіальних громад.....	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВНУТРІШНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДГАЙЦІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЛУЦЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	32
2.1. Аналіз та оцінка наявного внутрішнього потенціалу економічного розвитку громади.....	32
2.2. Проблеми та можливості інвестиційного використання територіальною громадою власних доходів.....	41
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА І РЕАЛІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПІДГАЙЦІВСЬКОЇ ГРОМАДИ.....	49
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ.....	69

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Реформа децентралізації дала змогу перетворити територіальні громади з об'єкта на суб'єкт управління і самостійно формувати свою спроможність, яка базується і визначається внутрішнім потенціалом громади – як задіяним, так і перспективним. Саме ефективне використання цього потенціалу територіальними громадами формуватиме конкурентоспроможну та ефективну економіку усієї країни. Особливо це важливо для швидшої відбудови та відновлення економіки держави в умовах війни та післявоєнний період.

Реформа децентралізації вважається однією з найбільш успішних та базується на кращих європейських стандартах та принципах Європейської хартії місцевого самоврядування. З урахуванням збільшення ролі територіальних громад у розвитку регіонів національна стратегія акцентує увагу на необхідності ефективного ресурсного забезпечення цих громад, особливо у сфері економіки.

У сучасних умовах для України критично важливо забезпечення економіки територіальних громад та створення умов для їх стабільного росту з врахуванням нових викликів (повномасштабної війни росії проти України) щодо їх внутрішнього потенціалу. Тільки завдяки економічній спроможності та ефективній системі управління можна долати наявні труднощі у зборі коштів до місцевих бюджетів. Для розвитку громад вимагається перегляд та оптимізація методів управління, які сприятимуть розвитку громад у межах регіону. Ефективне використання внутрішнього потенціалу є ключем до економічного розвитку громади, підвищення якості життя та доступності послуг для місцевих жителів.

Стан і ступінь розробки проблеми в спеціальній літературі. Теоретичні аспекти та практичні основи розвитку територіальних громад, вивчення формування їх внутрішнього потенціалу, методи дослідження економічних процесів та просторового планування були детально розкриті у

наукових роботах вітчизняних та міжнародних вчених, зокрема: М. Пітюлича, І. Іртищевої, М. Мельник, І. Гринчишин, О. Чубарь, В. Кравціва, Ю. Рогозян, В. Готри, С. Шульц, Н. Попадинця, П. Жука, О. Назаркевич, І. Заблудської, Г. Возняк, Г. Олексюк, Х. Патицької, О. Панухник, В. Борщевського, А. Пелехатого, М. Максимчука, Н. Пилипів, Н. Павліхи, К. Павлова, В. Якубів, Ж. Гербера (J. Gerber), К. Іонассена (C. Jonassen), С. Нахрата (S. Nahrath), Е. Остром (E. Ostrom), П. Сікоса (P. Csikos), Р. Шаффера (R. Shaffer), Л. Шноре (L. Schnore) та ін.

Незважаючи на глибоке та багатогранне наукове осмислення цього питання, наразі не існує узагальненої концепції ефективного використання внутрішнього потенціалу територіальних громад. Реалізація такого підходу можлива завдяки використанню вдосконалених механізмів управління і планування для підвищення їх конкурентоспроможності в сучасних умовах воєнного стану й післявоєнного відновлення територій. Така актуальність вивчення цілісного економічного підходу до громад зумовила вибір даної теми, її об'єкта та предмета дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення використання внутрішнього потенціалу територіальних громад для економічного розвитку, підвищення їх конкурентоспроможності в сучасних умовах воєнного стану й післявоєнного відновлення територій.

Для досягнення мети поставлено й вирішено такі завдання:

- дослідити теоретичний зміст термінів «потенціал», «потенціал громади»;
- охарактеризувати внутрішній фінансовий потенціал територіальних громад;
- здійснити аналіз та оцінку наявного внутрішнього потенціалу економічного розвитку Підгайцівської територіальної громади Луцького району Волинської області;

- виявити проблеми та можливості інвестиційного використання Підгайцівською територіальною громадою Луцького району Волинської області власних доходів;

- розробити напрями реалізації інвестиційної стратегії органів місцевого самоврядування Підгайцівської громади.

Об'єктом дослідження є внутрішній потенціал територіальної громади для її економічного розвитку.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні підходи до організації процесу ефективного використання внутрішнього потенціалу територіальної громади в умовах сучасних викликів воєнного стану.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети та вирішення поставлених завдань у кваліфікаційній роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового дослідження: діалектичний, системний, метод економічного аналізу, порівняльний, узагальнюючий, статистичний, структурно-функціональний, логіко-абстрактний та метод графічного зображення. Інформаційне наповнення для дослідження було отримано із законів та правових актів України, даних статистики, публікацій міжнародних інститутів, наукової літератури, результатів конференцій та онлайн-ресурсів.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні концептуальних підходів щодо розробки інвестиційної стратегії органів місцевого самоврядування територіальних громад.

Науково-практична значимість одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані у кваліфікаційній роботі положення, висновки, рекомендації та пропозиції практичне спрямування та можуть зробити внесок у розвиток територіальних громад та зміцнити їхню позицію в економіці регіону.

Результати дослідження можуть бути використані у роботі органів державної та місцевої влади при застосуванні інструментів та фінансових важелів стимулювання розвитку територіальних громад, а також визначення

основних напрямів конкурентоспроможності територіальних громад у період відбудови країни.

Теоретичні напрацювання, що містяться в кваліфікаційній роботі можуть бути використані у навчальному процесі, при підготовці підручників і навчальних посібників, а також при викладанні курсу «Економіка територіальної громади».

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота являє собою цілісне наукове дослідження, де висвітлені відповіді на актуальні наукові питання стосовно ефективного використання внутрішнього потенціалу територіальних громад для їх економічного розвитку.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів і висновків, викладених на 68 сторінках друкованого тексту. Робота містить 4 таблиці, 1 рисунок, 5 додатків. Список використаних джерел з 42 найменування.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

1.1. Теоретичний зміст термінів «потенціал», «потенціал громади»

Воєнні дії в межах країни загострюють виклики, пов'язані із забезпеченням стабільності регіонів. У таких обставинах ключовими завданнями обласних та районних військових управлінь та обласних рад стають рішення проблем у сфері збройної конфронтації, в той час як активність територіальних громад зосереджена на підтримці підприємництва, забезпеченні взаємозв'язку місцевої економіки та підтримці життєвих процесів громадян. Паралельно територіальні громади сьогодні є фундаментальним елементом у формуванні стабільності тилкових зон та забезпеченні суспільної гармонії, а також фактором стабілізації регіонів після визволення та деокупації.

Дослідження питань територіальної структури місцевого самоврядування вимагає осмислення таких понять, як «територіальна громада», «потенціал» та «потенціал громади».

Учені висловлюють різні погляди на сутність територіальної громади. Наприклад, М. Орзіх у своїх наукових розробках стверджує, що територіальна громада є «...основним суб'єктом місцевого самоврядування, об'єднаним власними інтересами, і до якого входять громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають, працюють на певній території, володіють нерухомістю чи сплачують місцеві податки та збори» [1]. При цьому К. Іванько та Т. Мовчан визначають територіальну громаду як «...згуртованість громадян України, які живуть разом у міських або сільських населених пунктах, об'єднані спільними інтересами і мають правовий статус, встановлений законом» [4].

І. М. Лисенко характеризує територіальну громаду як об'єднання осіб, яке пов'язане стійкими відносинами і розташоване на визначеній території і що реалізує самоврядування через місцеві референдуми, збори, органи локальної представницької влади (сільські, селищні, міські ради тощо), органи самоорганізації населення та інші громадські об'єднання з метою досягнення своїх інтересів [5, с. 362].

Розглядаючи еволюцію місцевого самоврядування як засаду створення активної територіальної громади, І. Гончаренко відмітив, що однією з проблем останньої є відсутність її цілісної структури і відсутність чітко визначених спільних інтересів [50]. Протягом років формування місцевого самоврядування в Україні дослідники і фахівці визначають, що основні труднощі його просування полягають у недостатньому фінансуванні та неясності в описі повноважень [11].

У той же час, О.В. Батанов ставить акценти інакше, вважаючи територіальну громаду за накопичувальну форму суспільної структури, сукупність осіб (місцевих жителів), які об'єднані на загальних принципах у рамках конкретної території і поєднані різнорідними системними ознаками. Згідно з цим підходом, на його погляд, приватні інтереси реалізуються у формі публічно-правовій [6, с. 46].

Експерти в галузі публічного та місцевого управління вивчають зміст наведеної вище дефініції як «право і здатність місцевих органів влади, у межах законодавства, виконувати повноваження стосовно регулювання та управління значущою частиною публічних справ, під їх власну відповідальність та в інтересах місцевих жителів» [4].

Варто зазначити, що існуючі норми закону встановлюють параметри здійснення місцевого самоврядування, які регламентують впровадження цього процесу як безпосередньо територіальними громадами сіл, селищ і міст, так і через участь сільських, селищних та міських рад та їхніх виконавчих органів. Також це може бути реалізовано за допомогою районних

і обласних рад, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ і міст [16].

Тим часом, Р. Шаффер розбив поняття громади на п'ять ключових аспектів: соціальну взаємодію, якість життя жителів, культурний контекст, географічне розташування та економічний потенціал і взаємодію економічних агентів у межах громади [22].

Р. Уоррен визначає ключові риси громади як: незалежність, основні міжгрупові зв'язки, розподіл владних повноважень, стійкість, активне залучення, різноманітність, контроль з боку місцевості та лояльність. При цьому вчений вказує, що деякі загальновизнані аспекти громади, такі як незалежність, стійкість та демократичний розподіл влади можуть бути взаємовиключаючими [7].

Іноземний досвід свідчить, що якісна система місцевого управління є ключовою для стабільного соціально-економічного росту адміністративних одиниць. Вдале координування всіх аспектів діяльності територіальної одиниці може гарантувати сприятливий розвиток економіки, що, в свою чергу, стає головною передумовою її стабільного існування.

У контексті вивчення територіальної громади численні вітчизняні науковці звертали увагу на її ключові атрибути. Особливо цінний внесок зробила І.І. Мелєхіна, яка визначила такі характеристики громади: місцева прив'язка до конкретної території, самоідентифікація її членів, ключова роль самоврядності, здатність до організації, соціальне слугування своїм членам, правове структурування та взаємодія, відданість спільним інтересам та цінностям, а також первинний статус порівняно з іншими великими об'єднаннями, такими як нації чи держави [4].

Підводячи підсумок різних тлумачень поняття «територіальна громада», дотримуємося точки зору, що сьогодні критично важливо досягти загального розуміння даного поняття. Територіальну громаду слід розглядати як цілісну систему, що включає зовнішні та внутрішні зв'язки, має конкретне

географічне розташування, а також враховує динаміку розвитку та психологічні, соціальні й історичні аспекти її формування (рис. 1.1).

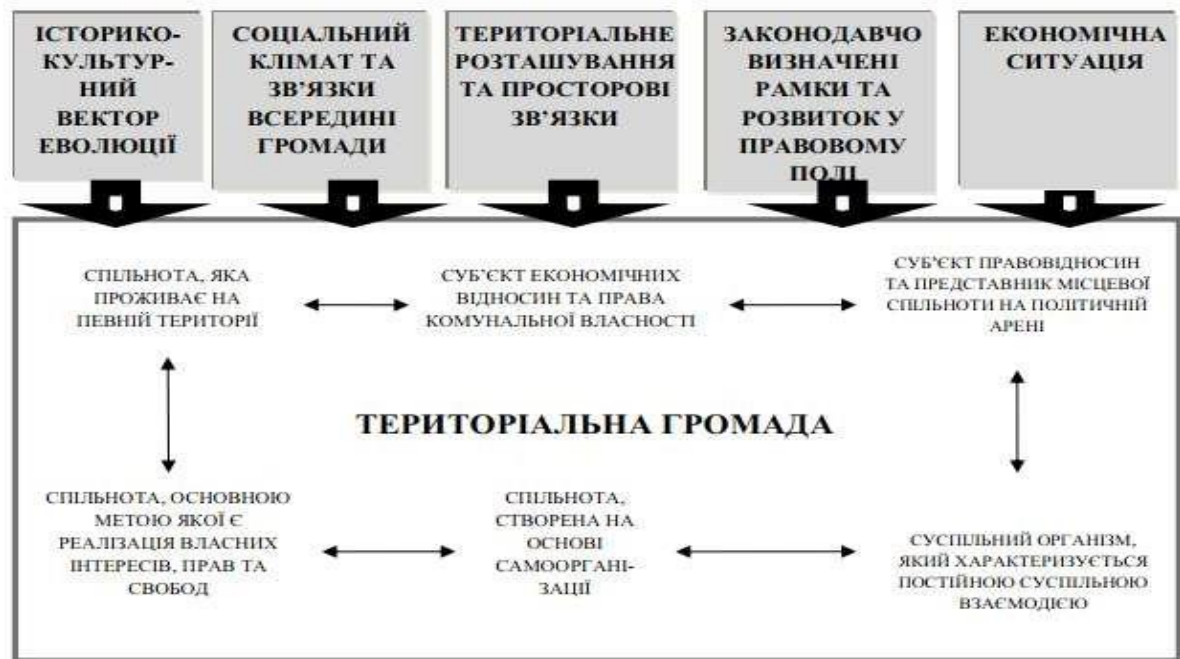

Рис. 1.1. Комплексність поняття «територіальна громада» [5].

Термін «потенціал» в своєму первісному етимологічному значенні походить від латинського слова *potentia*, що частіше перекладається як «сила, потужність, міць», рідше - приховані можливості, які можуть проявитися за певних умов. Термін «потенціал» знайшов своє застосування у різних сферах практики і науки.

У значній кількості наукових праць зарубіжних і вітчизняних авторів розкривається сутність терміну «потенціал». Дослідники вважають, що термін «потенціал» за своїм теоретичним змістом може відображати можливості, наявні сили чи ресурси, запаси, здатність управляти та досягати цілі.

В економічний лексикон «потенціал» потрапив саме як військовий термін (разом з іншими термінами - стратегія, тактика, логістика, ін.), а вже потім його інтегрували у економічну сферу. Тож спочатку розглянемо його загальнонаукове трактування.

Згідно Великого тлумачного словника сучасної української мови потенціал – це: 1) сукупність усіх наявних засобів, можливостей,

продуктивних сил і т. ін., що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері; 2) запас чого-небудь, резерв; 3) приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов [2, с. 17].

В економіці та державному управлінні «потенціал» є актуальним терміном, що позначає: внутрішні можливості розвитку; управлінські можливості та здібності; сукупність ресурсів – наявних і таких, що можуть бути мобілізовані або відтворені [1].

Проаналізувавши вище наведені енциклопедичні визначення потенціалу, можна виділити основні його елементи, а саме: - сукупність ресурсів, засобів або запасів у певній галузі; - можливості; - здатності до певної діяльності.

Прикладне значення потенціалу, можна оцінювати на основі його структури. Найбільш вагомим, для розвитку територіальних громад, є їх внутрішньо ресурсний потенціал, який поділяється на такі складові:

- Природно-кліматичний потенціал (мінеральні, водні, земельні, лісові ресурси, кліматичні умови, розташування);
- Фінансовий потенціал (бюджетний, підприємницький, інвестиційний, інноваційний);
- Економіко-виробничий потенціал (матеріально-технічна база, об'єкти комунальної власності);
- Соціально-інфраструктурний потенціал (дорожньо-транспортні умови, освіта, охорона здоров'я, спорт, культура, торгівля та ін.);
- Управлінський потенціал (кадри органів місцевого самоврядування, самоорганізаційна активність громади);
- Людський потенціал (населення, у т.ч. за статевовіковою, освітньо-кваліфікаційною, соціальною структурою, зайнятістю, міграційною активністю);
- Туристично-рекреаційний потенціал (рельєфні особливості, об'єкти природного, історико-культурного і рекреаційного характеру).

Головною перевагою добровільного об'єднання громад в Україні є значно ширші бюджетні повноваження, що дозволяє мобілізувати ендogenous фінансово-економічний потенціал з спрямованістю на вирішення внутрішніх завдань. Територіальна громада, володіючи конкретними повноваженнями за визначеними напрямками діяльності, отримує таким способом нові можливості управління своїм розвитком. Співробітництво в діяльності територіальної громади стає все більш дієвим чинником забезпечення її розвитку. Процеси децентралізації, місцеве самоврядування формуються на основі нових можливостей співробітництва, яке може відбуватись між різними інститутами та в різних сферах. При цьому слід розділяти стадії співробітництва, що визначають відмінність у напрямках діяльності громади – просто співробітництва чи інтеграції.

Ефективність використання внутрішнього потенціалу територіальної громади актуалізується у зв'язку з необхідності забезпечення її спроможності. Ендogenous потенціал громади є комплексною категорією, оскільки його визначають такі складники, як економічний, фінансовий, людський (демографічний, інтелектуально-трудоий, соціально-управлінський, соціально-економічний, соціально-інфраструктурний, культурний) [69, с. 240; 9, с. 205].

Для забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку території, що включає високу конкурентоспроможність та якість продукції, модернізацію та інноваційність технологій виробництва, необхідною є оцінка ресурсного потенціалу та можливостей територіальної громади. Вміння ефективно, раціонально та оптимально використовувати територіальні ресурси характеризують управлінські структури як дієві, професійні та результативні. Тому вкрай важливо відслідковувати ефективність та результативність регіональної політики, підвищувати її якість, вдосконалювати методи та інструменти її здійснення, реагувати та враховувати зміни зовнішнього середовища. Ресурсний потенціал може розглядатися як: - національне багатство. Тут враховуються фактори

фізичного, природного і людського капіталу; - елемент бізнесу. У цьому випадку визначальними є фактори інвестиційної привабливості, рентабельності, відношення витрат і доходів, тобто економічний фактор; - необхідний для задоволення потреб суспільства (економічний потенціал). «При такому підході важливими є соціальні, екологічні та інші наслідки його використання» [3, с. 243]. Кожен із цих підходів є обґрунтованим, однак необхідно зауважити, що він може по-різному бути реалізованим відповідно до впливу внутрішніх і зовнішніх чинників (історичні, соціальні, правові тощо), тому його слід аналізувати із їх врахуванням. Оскільки території є різні за своїм складом, структурою, то і їх ресурсний потенціал різний та усіляко може бути реалізований. В цілому, ресурсний потенціал громади є економічною категорією, що поєднує в собі різноманітні ресурси, які існують в межах однієї території і використовуються для реалізації стратегічних цілей регіону, доступні для оцінювання та володіють набором характеристик, що розкривають ефективність їх застосування та перспективи подальшого розвитку.

Існують різні підходи до визначення складових ресурсного потенціалу. Згідно першого підходу існують такі складові: «...людський, природно-сировинний, фізичний, фінансовий, техніко-технологічний, інформаційний» [8]. «Другий підхід вказує на наявність майнового, природно-ресурсного, виробничо-технічного, демографічного, фінансового, науково-технічного, інтелектуального, інформаційного, інвестиційного, інноваційного та інших складників ресурсного потенціалу, а також зосереджує увагу на території і її певному типу інфраструктури» [2]. Враховуючи ці всі підходи, основними складовими ресурсного потенціалу територіальної громади вважаємо: базовий, що є основою для життєздатності громади і включає паливно-енергетичні, природно-сировинні, матеріально-технічні, фінансові блага; ресурсний, який покликаний сприяти економічному зростанню та конкурентоспроможності громади і охоплює людські, інформаційні, інтелектуальні та науково-технологічні ресурси. В залежності

від напрямів використання розрізняють наступні види ресурсного потенціалу:

- експлуатаційний – можливості соціально-економічної системи, які використовуються у конкретний період; - інвестиційний – можливості соціально-економічної системи, які можуть бути використаними за умов оптимальної її діяльності; - резервний – можливості соціально-економічної системи, які не використовуються і перебувають «в запасі» [4, с. 161] .

Ці види відображають рівні зв'язків, їх складових і відносин, а саме: створені ресурси, які є наявними у громаді; невикористані можливості, які говорять про резерв потенціалу території; потенційні можливості, що сприятимуть розвитку території. «Потенціал громади включає резерви, під якими розуміються внутрішні можливості ефективного використання ресурсів, спрямовані на зростання ВВП, підвищення якості товарів і послуг без додаткового фінансової допомоги. Управлінці на місцях також створюють стратегічні резерви, що являють собою запаси виробництва і предметів споживання, які можуть бути використані у критичних моментах» [9, с. 62]. Зауважимо, що характеристики ресурсного потенціалу в процесі його використання можуть змінюватися. Проте не завжди для досягнення визначених цілей необхідним є нарощення потенціалу, частіше достатньо просто раціонально його використовувати. Водночас недостатнє використання потенціалу не завжди означає гальмування розвитку. Немає єдиного підходу до оцінки потенціалу територіальної громади, проте існує багато методів, які дозволяють визначити переваги та недоліки можливостей громади. Серед них найпопулярнішими є: «...експертний метод, метод кластерного аналізу, метод бального оцінювання, порівняльний аналіз з визначенням рейтингової оцінки, факторний аналіз, методи математичного та імітаційного моделювання тощо» [3, с. 242]. Доволі часто при оцінці потенціалу використовується ресурсновитратний підхід, «...який полягає в обліку ресурсів та витрат під час розвитку території, проте не відображає якісних характеристик оцінки потенціалу» [8]. Оцінювання потенціалу не означає суцього встановлення кількості можливостей території, а має на меті

також виявляти та відкривати потенційні можливості регіону. Цінними також є можливості використання чи застосування певного елемента потенціалу.

Досліджуючи дану проблематику, Г. Монастирський пропонує «... оцінювати ресурси громади на основі методу бальної оцінки певного ресурсу, згідно якого визначається вид ресурсу з найвищим рівнем потенціалу, який здатний стати підґрунтям для економічного розвитку громади та визначає напрями цього розвитку» [46]. На думку його, домінування одного елемента розвитку може допомогти інтегрувати та взаємокомпенсувати інші ресурси.

Підвищення ефективності використання внутрішнього (ендогенного) потенціалу громади забезпечується мобілізацією, відновленням, нагромадженням та спільним використанням внутрішніх ресурсів й громади. Таку проблемність можна вирішити через об'єднання з ресурсними можливостями інших громад та інституційних одиниць, що визначає основну перевагу співробітництва.

В Україні центральна ідея реформи місцевого самоврядування полягає в покращенні якості послуг населенню підвищенні ефективності використання внутрішнього ресурсного потенціалу громад, що актуалізує розвиток різних напрямків діяльності органів місцевого самоврядування на шляху досягнення цих цілей.

1.2. Внутрішній фінансовий потенціал територіальних громад.

Територіальна громада як соціально-економічне явище є особливим утворенням, з притаманною їй відповідної низкою якісних і кількісних характеристик. Територіальна громада як провідний суб'єкт місцевого самоврядування займає одне з важливих місць у теоретичних дослідженнях щодо визначення її природи, сутності, ознак та місця й ролі у стратегії розвитку всієї цілісної фінансово-економічної системи країни. Особливої актуальності такі питання набувають у сучасних умовах процесів децентралізації та становлення новітньої системи організації функціонування

фінансів місцевого самоврядування в Україні як складної інтегрованої економічної системи з відповідними властивостями розвитку.

В умовах одночасних процесів глобалізації та регіоналізації економіки, інтеграційних процесів, необхідність виконання завдань щодо підвищення фінансового самозабезпечення, посилення конкурентних переваг постановка проблем формування і використання фінансових ресурсів регіону є сама по собі недостатньою. Крім того, прийняття найважливіших управлінських рішень і побудова фінансового механізму на рівні регіонів не може базуватися на простому підрахунку обсягу фінансових ресурсів і не дасть очікуваних результатів у перспективі. Тому основою фінансів місцевого самоврядування є фінансовий потенціал. Використання в економічній теорії та практиці даного поняття дозволить зіставити фінансові можливості різних територіальних громад, повноцінно оцінити ефективність місцевих фінансів, комплексно аналізувати фінансову забезпеченість завдань стратегічного розвитку, проводити системні перетворення в економіці, виявити фінансову самодостатність територіальних громад, виробити економічну, соціальну, фінансову, бюджетну і податкову політику.

Основною метою дослідження даної підрозділу є теоретичний аналіз існуючих підходів до трактування сутності «фінансового потенціалу», та на основі цього — запропонування авторського тлумачення поняття "фінансовий потенціал територіальної громади", підходів до його структурування.

Дослідження, що проводяться різними авторами з даної проблеми, стосуються сфери формування і регулювання фінансового потенціалу, але найчастіше вони мають неупорядкований характер, не враховують елементи, складові, цілісність цього поняття, як слід, — відсутність єдності поглядів щодо його визначення. Розглянемо деякі наявні в економічній літературі підходи для виявлення змісту поняття "фінансовий потенціал". Критичний аналіз наукової літератури та власні авторські узагальнення дозволили виявити низку підходів щодо визначення предмету дослідження, зокрема:

ресурсний, результативний, ресурсно-цільовий, процесноресурсний, системний та структурний підходи. Перший (ресурсний) підхід (Колесникова Н.А. [12] Лексин В.Н., Швецов А.Н. [14], Кайгородов А.Г., Хомякова А.А. [10]) визначає фінансовий потенціал як сукупність фактично акумульованих, а іноді і потенційних фінансових ресурсів, які можуть бути використані для забезпечення потреб розвитку відповідної території.

Однак недоліком цього підходу є його абстрактність та фактичне ототожнення понять "фінансовий потенціал" та "фінансові ресурси". Так, одна група прихильників ресурсного підходу вважає, що фінансовий потенціал визначається як обсяг фінансових ресурсів, який змінюється в часі. Автори виділяють різні сектори, де відбувається формування фінансового потенціалу: одні — державні фінанси, які включають ті фінансові ресурси, які утворюють бюджетну систему, інші — як, наприклад, Колесникова Н.А., виділяють шість секторів: регіональну адміністрацію, власні фінансові ресурси господарюючих суб'єктів, фінансові ресурси фінансово-кредитної сфери, фінансові ресурси громадських організацій, фінансові ресурси населення і зовнішні джерела. Другий підхід визначення фінансового потенціалу заснований на отриманні потенційно можливих доходів (результату) (Боровикова О.В. [1] Фомін П.О., Старовойтов М.К. [22], Стахно Н.Д. [19]), та визначає фінансовий потенціал як комплексний показник ефективності фінансово-бюджетної політики, який є елементом планово-прогнозних розрахунків і включає в себе: сукупність бюджетного потенціалу, доходи населення, грошові і страхові фонди організацій, а також позикові кошти. Показник відображає потенційні величини доходів, з урахуванням "параметрів невикористовуваних резервів, неврахованих надходжень і втрат в результаті впливу різних ризикоутворюючих чинників".

Автори, які дотримуються ресурсно-цільового підходу (Булатова Ю.І. [3], Сорокіна Н.О. [18]) у визначенні фінансового потенціалу, виходять з цільового використання ресурсів: для соціально-економічного розвитку регіону або територій, забезпечення відтворювального процесу окремих

економічних суб'єктів. Група вчених-економістів, що представляє четвертий підхід (Ісаєв Е.А. [9], Толстих Т.Н., Уланова О.М. [21]), основним елементом фінансового потенціалу вважає процес формування фінансових ресурсів. Так, колектив авторів трактує фінансовий потенціал як частину потенціалу саморозвитку, що представляє сукупні фінансові можливості, які з урахуванням внутрішнього управлінського впливу перетворюються у фінансові ресурси і служать для досягнення мети розвитку. Більш виважено до вирішення означеної термінологічної проблеми відносяться прихильники системного підходу, які визначають фінансовий потенціал не лише з позиції його ресурсної складової, а й враховують реальні можливості території щодо ефективного використання акумульованих фінансових ресурсів (Боронос В.Г. [2], Волковський Є.І. [5], Лук'яненко І.Г., Височина А.В. [15]).

Систематизація існуючих підходів дозволяє визначити тлумачення дефініції "фінансовий потенціал територіальної громади" у вузькому і широкому сенсах. Так, у вузькому сенсі трактування фінансового потенціалу зводиться до визначення "фінансового потенціалу території", тобто сукупності фінансових потенціалів підприємств, які розташовані в рамках даної території. Розширене розуміння фінансового потенціалу пов'язане з включенням в його зміст наступних елементів: місцевого бюджету; позабюджетних фондів, міжбюджетних потоків, цінних паперів, емітованих органами місцевого самоврядування, фінансового потенціалу підприємств і організацій всіх форм власності, коштів населення, які перебувають в готівковій формі або в банках і інших фінансових інститутах, а також у вигляді різних цінних паперів; фінансових ресурсів інститутів кредитно- фінансової системи регіону, а також коштів, що залучаються банками з інших територій. Таким чином, при визначенні категорії "фінансовий потенціал територіальної громади" вважаємо за необхідне акцентувати увагу на таких аспектах: — сукупність фінансових ресурсів (можливостей) територіальної громади; — можливості територіальної громади щодо залучення та ефективного управління фінансовими ресурсами (капіталом,

грошовим капіталом, грошовими потоками, фондами грошових коштів); — забезпечення поточної і перспективної діяльності (функціонування) територіальної громади; — забезпечення досягнення тактичних і стратегічних цілей розвитку територіальної громади.

Проведення реформи децентралізації в Україні створило нові умови для розвитку та функціонування територіальних громад, які характеризуються неабиякою динамічністю. Незмінним чинником ефективного розвитку громад є їх фінансове забезпечення, без якого неможливі жодні якісні зміни. «Проведені в Україні адміністративна та фінансова децентралізації, що передбачали передачу повноважень та ресурсів з державного на місцевий рівень, надали можливості громадам розвиватися на базі власного фінансового потенціалу» [5, с. 6]. Фінансовий потенціал є основою для формування місцевих бюджетів, від якої залежить соціально-економічний розвиток тої чи іншої адміністративно-територіальної одиниці. Поняття фінансового потенціалу громади є «...комплексним, під яким маються на увазі наявні та потенційні ресурси та спромога місцевої влади акумулювати фінансові джерела та їх ефективне використання на блага громади» [7, с. 7].

Характерним особливостями фінансового потенціалу територіальних громад є: - «взаємозалежність фінансових ресурсів і вміння громади розпоряджатись ними належним чином; - визначення його рівня відповідно до обсягу фінансових ресурсів та до можливості доступу до них; - динамічність, під якою мається на увазі мінливість самих фінансових ресурсів (їх доступність, доцільність тощо); - залежність від здатності громади і її очільників сприяти створенню матеріальних благ» [17, с. 125].

Розглядаючи економічну сутність фінансового потенціалу громади, можна сказати, що «...вона зводиться до його розгляду як: здатності виробляти ресурси для різних сфер діяльності – від виробничої до надання соціальних послуг; фінансових ресурсів, що забезпечують економічну стійкість громади; результату економічних відносин територіальних громад;

резерву потенційних можливостей, які можуть бути використаними при загрозах кризових ситуацій» [14, с. 62].

Узагальнюючи вищевикладені підходи, в рамках нашої роботи під фінансовим потенціалом територіальної громади будемо розуміти сукупність власних, залучених, фактично акумульованих та потенційно доступних фінансових ресурсів економічної системи територіальної громади і можливостей відповідної територіальної громади щодо їх ефективного використання з метою забезпечення операційної та інвестиційної діяльності та досягнення загальносистемних цілей в умовах нестабільності факторів зовнішнього середовища, а також взаємодію зазначених складових з метою забезпечення сталого розвитку певної території. Економічна сутність фінансового потенціалу територіальної громади визначається сукупністю чотирьох аспектів:

- фінансовий потенціал як здатність територіальної громади виробляти ресурсну базу для забезпечення виробничо-економічної діяльності, виконання соціальних завдань і забезпечення стійкості місцевого розвитку;

- фінансовий потенціал як сукупність наявних на території фінансових і грошових ресурсів, необхідних для підтримки стійкості економічної діяльності територіальної громади;

- фінансовий потенціал як результат економічних відносин територіальної громади;

- фінансовий потенціал як резерв, можливий до використання для захисту регіонального розвитку від впливу факторів ризику і невизначеності.

Виходячи з вищевикладеного, на нашу думку, основними характеристиками внутрішнього фінансового потенціалу територіальної громади є:

- функціонування виключно в грошовій формі, оскільки всі джерела фінансового потенціалу мають вартісну основу і відображаються у фінансових документах різного рівня;

— динамічність - фінансовий потенціал територіальної громади обумовлений постійним переміщенням потоків фінансових ресурсів з метою отримання економічного і соціального ефекту, забезпечення сталого функціонування громади;

— цілеспрямованість - рух фінансових ресурсів строго обумовлено певною метою.

Основними потікоутворюючими факторами об'єднаних територіальних громад є:

- джерела формування потоку: кредитний, бюджетний, інвестиційний;
- цілеспрямованість: виробнича, соціальна, бюджетна, трансферна та ін.;
- форма власності: державна (в особі регіональних органів влади), змішана, приватна;
- тимчасова спрямованість: постійна (циклічна), сезонна, разова.

У сучасних умовах посилення ролі інтенсивних факторів відтворення зростає роль якісних характеристик фінансового потенціалу. Фінансовий потенціал, відображаючи весь спектр існуючих економічних відносин територіальних громад, є індикатором економічного розвитку та якості управлінських рішень. Тому управління фінансовим потенціалом територіальної громади є одним з істотних елементів стратегічного, тактичного і оперативного управління регіоном в цілому. У процесі управління фінансовим потенціалом територіальної громади важливі місце займає його кількісне визначення, що фактично і виступає основою для прийняття виважених та обгрунтованих управлінських рішень. Ідентифікацію ресурсних потоків доцільно здійснювати у розрізі груп економічних суб'єктів, для чого необхідно проаналізувати позиції різних науковців щодо структурування фінансового потенціалу. З метою більш ґрунтовного дослідження наукової парадигми фінансового потенціалу територіальних громад необхідно визначити його структуру. В економічних працях, як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, немає єдиного підходу до

розкриття складових фінансового потенціалу адміністративно-територіальної одиниці, зокрема об'єднаних територіальних громад. Основна причина в тому, що це пов'язано із комплексністю досліджуваного питання. На основі методологічного аналізу нами виділено два наукових підходи щодо розкриття структури категорії фінансовий потенціал — макроекономічний та мезоекономічний (табл. 1.1.).

Таблиця 1.1.

Структурні компоненти фінансового потенціалу територіальних громад

Автори/підхід	Компоненти фінансового потенціалу	Козоріз М.А., Стороняк І.З. [11]	Прохорова В.В. [16]	Волковський Є. І. [5]	Єрмошкіна О. В. [7]	Шумська С.С. [24]	Возняк Г.В. [4]	Свірський В.С. [17]	Ісаєв Е.А. [9]	Булатова Ю.І. [3]	Хісєва О.В. [23]	Дем'янюк О.І. [6]	Колеснікова Н.А. [12]
Макроекономічний	бюджетний потенціал (з точки зору державних фінансів)	+	+	+			+	+	+				
	фінансовий потенціал позабюджетних фондів	+											
	інвестиційний потенціал внутрішніх та іноземних інвесторів	+	+	+			+	+	+				+
	фінансові ресурси держави					+	+	+	+				
	фінансові ресурси забезпечувальних складових фінансового та страхового ринків		+			+							
	фінансовий потенціал, що формується на рівні місцевого і державного бюджетів				+		+	+	+				
	потенціал фінансового сектора економіки					+	+	+	+				
Мезоекономічний	фінансовий потенціал суб'єктів господарювання	+	+		+	+							+
	фінансовий потенціал населення (домогосподарств)	+	+		+	+							+
	довгостроковий та короткостроковий потенціал фінансово-кредитних установ	+											+
	ощадний потенціал населення	+		+						+			
	фінансовий потенціал реального сектора економіки територіальної громади										+		
	бюджетний потенціал територіальної громади									+	+	+	
	податковий потенціал територіальної громади									+	+	+	
	інвестиційний потенціал територіальної громади	+								+	+	+	
	організаційний потенціал територіальної громади											+	
	управлінський потенціал територіальної громади											+	

Таким чином, на основі даних таблиці можна відмітити, що більшість науковців виділяють фінансовий потенціал підприємств (суб'єктів господарювання), населення (домогосподарств) та бюджету (органів місцевого самоврядування), а тому саме у розрізі цих груп суб'єктів і буде проводитися ідентифікація показників для характеристики ресурсної складової (як реально, так і потенційно доступних фінансових ресурсів) фінансового потенціалу територіальної громади.

В. Возняк [4], В.С. Свірського [17], Е.А. Ісаєва [9], С.С. Шумської [24], М.А. Козоріз [11], В.В.Прохорової [16], О.В. Єрмошкіної [7], Є.І. Волковського [5] основними складовими фінансового потенціалу є

сукупність взаємопов'язаних компонентів, що об'єднують державні фінанси (окремо автори виділяють як сектор державних установ, фінансові ресурси в розпорядженні державних органів), фінанси підприємств реального сектора економіки, фінансові ресурси населення та зовнішні джерела надходження фінансових ресурсів (потенціал фінансового сектора економіки). Цей підхід є більш поширеним у використанні науковців та практиків, він відображає макроекономічний аспект побудови фінансового потенціалу країни в цілому, відображаючи сфери її фінансової системи та економічні відносини, що формуються при взаємодії кожної складової.

У другому підході, ґрунтуючись на працях Ю.І. Булатової [3] та ін., складові фінансового потенціалу розкрито з погляду регіонального аспекту. У сукупності фінансового потенціалу території виділяють такі складові: бюджетну, податкову, інвестиційну та ощадну, які характеризують реалізацію функцій усіх фінансових ресурсів території. Проте Г. В. Возняк [4], М.А. Козоріз [11] та О.В. Хістева [23], О.І. Дем'янчук [6], розглядаючи фінансовий потенціал території, стверджують, що найбільш оптимально його склад можна розкрити через такі елементи: фінансовий потенціал реального сектора економіки регіону; фінансовий потенціал домогосподарств; бюджетний потенціал регіону; податковий потенціал, потенціал фінансово-кредитних установ; інвестиційний потенціал регіону, організаційний та управлінський потенціал.

Ґрунтуючись на систематизованих вище підходах та поглядів науковців щодо структурування фінансового потенціалу територіальних громад, та погоджуючись з ними в певній мірі, пропонуємо додати до численного переліку структурних компонент фінансового потенціалу територіальних громад таку компоненту, як фінансовоінвестиційний потенціал територіальної громади. Вважаємо, що фінансовий потенціал територіальної громади і управління ним з позиції забезпечення сталого розвитку території слід розглядати не з точки зору джерел формування, а з позицій структурно-функціонального підходу за напрямками можливого

використання. Такий підхід дозволяє враховувати часовий лаг, який існує між готовими до використання ресурсами і передбачуваними до реалізації засобами. Однак можливість подальшого розвитку територіальних громад лише за рахунок внутрішніх резервів і залучення тимчасово вільних фінансових ресурсів в значній мірою вичерпані.

Ефективне управління фінансовим потенціалом громади здійснюється місцевим самоврядуванням та передбачає формування механізму, який включає мету цього управління, принципи, орієнтації, а також етапи, функції, інструменти, методи тощо. Відтак, «...основною метою управління фінансовим потенціалом громади є створення та використання усіх можливостей ефективного регулювання фінансових ресурсів з метою підвищення рівня соціально-економічного розвитку та конкурентоспроможності громади. Критеріями досягнення цієї мети є: спроможність задовольняти потреби громади завдяки власним фінансовим ресурсам; залучення зовнішніх інвесторів; наявність інституційного забезпечення управління фінансами тощо» [27, с. 9].

«Зростання доходів громади супроводжується підвищенням видатків і свідчить про ефективне функціонування місцевої економічної системи. Це також демонструє успіхи бюджетної децентралізації в Україні» [5, с. 87]. Загалом «...бюджетна децентралізація має на меті формування ефективної фінансової системи, становлення незалежності місцевих органів у фінансовій сфері та покращення надання послуг для кожного члена суспільства» [31, с. 98]. Першочерговими заходами для активного формування та реалізації фінансового потенціалу громади є: - «стимулювання економічного зростання територіальних громад; - організація співробітництва між громадами; - створення та забезпечення стабільної діяльності міської агломерації; - зростання податкової бази і бюджетних надходжень; - формування сприятливого підприємницького середовища» [2, с. 281]. Можна стверджувати, що фінансовий потенціал відображає всі економічні відносини територіальних громад, є показником економічного розвитку громади та

ефективності управління. Таким чином, адміністрування 44 фінансового потенціалу являється однією із найважливіших складових стратегічного та інших видів управління територією.

Громади мають право розпоряджатися далеко не всіма фінансовими ресурсами, що мобілізуються на їх території. Крім того, в процесі внутрішньодержавного перерозподілу коштів вищестоящих ланок фінансової системи, здійснюваного з метою вирівнювання ступеня фінансової забезпеченості територіального розвитку, обсяг фінансових ресурсів, що концентрується на місцях, може перевищувати розміри наявного тут фінансового потенціалу. Тому в сучасних умовах особливого значення набуває інвестиційна складова фінансового потенціалу регіону. Крім того, надання фінансовим відносинам інвестиційної спрямованості є одним з основних факторів, здатних забезпечити соціально-економічний розвиток територіальної громади та його стійкість.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВНУТРІШНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДГАЙЦІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЛУЦЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Аналіз та оцінка наявного внутрішнього потенціалу економічного розвитку громади

Вплив глобального рівня на територіальні громади в Україні головним чином детермінується євроінтеграційними перспективами. Країни ЄС, маючи давні традиції децентралізації та підтвердивши їхню ефективність, реалізують Територіальний порядок денний Європейського Союзу (ЄС) до 2030 року. Його ідеєю є підвищення важливості місцевої політики в заходах, що сприяють

збалансованості ЄС (на основі регулювання демографічних і міграційних процесів, зайнятості, розвитку бізнесу), розвитку функціональних регіонів (на основі підвищення якості життя, нівелювання дисбалансів та економічних розривів), інтеграції з іншими територіями (транснаціональне і транскордонне співробітництво, міжнародні транспортні й інвестиційні потоки), переходу до засад зеленої та циркулярної економіки [2].

Визначені пріоритети вказують на високі цільові параметри соціально-економічного середовища. В Україні досягнення таких цілей залишається проблемним в умовах повномасштабної війни. Однак на етапі завершення реформи децентралізації за прикладом тилкових регіонів необхідно активізувати впровадження європейських практик для стимулювання євроінтеграції України та подальшого поширення досвіду на регіони.

Таким чином, в умовах воєнного стану актуальним є громадівський підхід регіонального розвитку України. Він означає, що тилкові регіони мають стати взірцевими у формуванні й реалізації місцевої політики розвитку, що базується на: а) моніторингу ресурсного потенціалу, аналізуванні стану його

використання; б) стратегуванні розвитку в рамках пріоритетів Територіального порядку денного ЄС до 2030 року та оперативних рішень щодо вирішення нагальних проблем.

Тиловими регіонами в Україні визначено 8 регіонів – Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Рівненську, Тернопільську, Хмельницьку і Чернівецьку області. Закарпатська область є найбільш віддаленим від бойових дій регіоном. З початку повномасштабної війни і до вересня 2023 року в регіоні було оголошено 353 тривоги з 1 повідомленням про вибухи, що є найнижчим показником в Україні (для порівняння, у Львівській області було 426 тривог і 51 повідомлення про вибухи [1]). Тому Закарпатська область є актуальним об'єктом аналізування розвитку територіальних громад з можливістю вдосконалення місцевої політики за європейськими підходами, навіть під час воєнного стану.

На завершення реформи децентралізації в Україні, яка розпочалась з 2014 року, було створено 1470 територіальних громад. Станом на 2023 рік визначено діяльність 1439 територіальних громад, з яких 64 – у Волинській області.

Порівняння Волинській області та України показує, що досліджуваний регіон відзначається переважанням сільських територій і громад (54,7%). На національному рівні відбулись більш активні процеси включення сільських територій у склад утворених міських територіальних громад. При цьому у Волинській області процеси метрополізації й агломерування не є такими вираженими, відповідно частка міських громад склала 17,2%. У цілому в регіоні функціонує 11 міських громад, 18 селищних і 35 сільських. Загальна кількість населених пунктів – 605, у тому числі 11 міст, 19 селищ міського типу і 575 сіл. Специфікою останніх є те, що з них 214 населених пункти мають статус гірських відповідно до чинного законодавства й визначеного переліку [17].

Головною проблемою Волині є аутсайдерські позиції в Україні за показником валового регіонального продукту на 1 особу (нижчий показник у

2021 році був лише у Луганської області). Економічний потенціал регіону на макротлі теж знижується. Як приклад, якщо в 2014 році частка регіону за показником кількості суб'єктів господарювання становила 3,0%, то в 2021 році вона скоротилась до 2,4%. Вкрай низькою є питома вага регіону за показником кількості зареєстрованих юридичних осіб – лише 1,8%. Подальші тенденції з появою даних слід аналізувати, враховуючи практики релокації бізнесу.

У той же час регіон є унікальним за процесами демографічного відтворення, оскільки показники народжуваності тут є вищими, ніж в інших регіонах України. Проте, починаючи з 2016 року, в Волинській області активізувались депопуляційні процеси, пов'язані з еміграцією населення (рис. 2.2). З 2022 року регіон став потужним донором внутрішньо переміщених осіб (ВПО): станом на середину 2022 року на Закарпатті було зареєстровано 125,9 тис. ВПО, станом на початок 2023 року – 156 тис. ВПО, що становило в межах 10-12% від місцевого населення [6]. Місцева влада також заявляла, що в реальності кількість ВПО сягає 400 тис. осіб.

Таким чином, з одного боку, Волинська область є регіоном зі значним потенціалом розвитку. Головним чинником цього є унікальне географічне положення та природні особливості. Окрім переваг, ці чинники одночасно породжують низку загроз, пов'язаних з контрабандою, нелегальним експортом природних (лісових) ресурсів, екологічною вразливістю гірських та пригірських територій тощо. Специфічні виклики формує поліетнічність регіону. Закарпатська область як тилловий регіон України повинна переходити на новий рівень розвитку, що базується на:

- поступовому доланні тіньових торговельних потоків;
- розвитку громадянського суспільства, захисті національних меншин з посиленням національної єдності і згуртованості;
- розвитку територіальних громад і місцевого самоврядування як суб'єктів ефективного використання ресурсного потенціалу – людського, природного, інфраструктурного, фінансового, економічного та ін.

Базовим індикатором аналізування економічного середовища є фінансова спроможність громади. Фінансова спроможність тісно пов'язана з акумульованими в бюджеті громади доходами й іншими грошовими потоками на користь домогосподарств і місцевого бізнесу, від чого залежать її можливості забезпечувати задоволення потреб населення та вирішувати різні проблеми [18, с. 85].

Волинська область за роки незалежності відзначається відстаючими позиціями за індикаторами місцевих бюджетів. Ще до реформи децентралізації 2014 року за розрахунками вчених Закарпаття займало останню позицію в Україні (26) за бюджетною спроможністю [10, с. 15]. Тому актуальним є сучасний аналіз бюджетних показників на етапі завершення реформи децентралізації, щоб розуміти, чи відбулось покращення ситуації в регіоні.

Об'єктивує фінансову спроможність територіальних громад міжрегіональні порівняння показників доходів місцевих бюджетів у розрахунку на 1 жителя. До 2022 року основну частину цих доходів формували ПДФО, який, ймовірно, буде централізований з 2023 року в частині оподаткування доходів військовослужбовців та службовців правоохоронних органів у воєнний період.

За показником доходів місцевих бюджетів на 1 особу Волинська область за період січня-травня 2023 року посіла 18-ту позицію в Україні (період січня-травня обрано з огляду на наявність найновіших даних за 2023 рік). Від регіону-лідера західного регіону України – Львівської області [16] Волинь поступається на 2064,2 грн за показником січня-травня 2023 року.

Підгайцівська сільська рада у складі сіл Стумівка, Крупа та Підгайці (Центр) діяла з часів 2 Світової війни до початку процесів децентралізації в країні.

На вимогу реформи місцевого самоврядування, а саме добровільного об'єднання, у 2018 році до складу Підгайцівської сільської ради входить

Лищенська, а у січні 2020 року - приєднується Романівська сільська рада, згідно Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад».

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 року № 708-р затверджено в складі Підгайцівської ОТГ Борохівську (Ківерцівський район), Звірівську (Ківерцівський район), Липинську, Піддубцівську, Хорлупівську (Ківерцівський район) територіальні громади.

До складу громади входять 20 населених пунктів: Підгайці - центр, Борохів, Ботин, Верхівка, Веснянка, Вишнів, Воротнів, Гаразджа, Діброва, Звірів, Крупа, Липини, Лище, Новокотів, Олександрія, Пальче, Піддубці, Романів, Струмівка, Хорлути.

Підгайці — центр об'єднаної територіальної громади Луцького району Волинської області.

У межах Підгайцівської громади проходить відтинки шосейної дороги Е40 Дубно — Луцьк та автошлях міжнародного значення М19 Доманове (на Брест) — Ковель — Чернівці — Тернопіль (на Бухарест). Це основні артерії вантажних перевезень та пасажиропотоку.

На території протікає річка Стир, що є правою притокою Прип'яті.

Загальна площа території – 8000,2326 га (із переданими у 2020 році землями державної власності у комунальну (поза межами населеного пункту): с. Підгайці – 1170,4326 га, с.Звірів – 346,4 га, с. Струмівка – 512 га, с.Веснянка – 115,4 га, с. Крупа – 374 га, с.Олександрія – 66,5 га, с. Лище – 462 га, с.Піддубці – 100 га, с. Воротнів – 404 га, с.Гаразджа – 84,5 га, с. Романів – 107 га, с.Хорлути – 287 га, с. Ботин – 124га, с.Пальче – 190,6 га, с. Верхівка – 62 га, с. Новокотів – 106га, с.Липини – 124 га, с.Борохів – 3120 га, с.Вишнів – 191,3 га, с.Діброва – 53,1 га.

Основним ресурсом довкілля Підгайцівської сільської ради є земля.

Площа землі сільськогосподарського призначення на території ОТГ становить – 16617,4579 га.

Землі лісгосподарського призначення – 3611,01078 га.

Землі лісового фонду 3818,9903 знаходяться у підпорядкуванні ДП «Ківерцівське лісове господарство», ДП «Лісомисливське господарство «Звірівське» та ДП «Волинський лісовий селекційно насіннєвий центр», Національного природного парку «Цуманська пуша».

Землі водного фонду – 411,611 га;

Землі рекреаційного призначення – 375,0716 га;

Землі запасу – 1124,2867 га;

Землі резервного фонду – 359,106 га;

Землі природоохоронного значення – 595,0464 га.

Численність населення громади становить 25 299 осіб. Завдання сільської ради полягає у тому, аби всебічно зміцнювати правові, моральні та матеріальні засади життя людей, впроваджувати правову, психолого-педагогічну та організаційно-методичну систему з метою створення оптимальних соціально-економічних умов для повноцінного виховання дітей у сім'ї; створення системи цілеспрямованої підготовки майбутніх батьків до подружнього життя, підвищення рівня психолого-педагогічної культури громадян; забезпечення соціальних заходів, спрямованих на вихід сімей із складних життєвих обставин; поширення соціальної реклами щодо пропаганди позитивного іміджу сім'ї та її соціальної підтримки, популяризації сімейного життя, формування національних сімейних цінностей з питань здорового способу життя та збереження репродуктивного здоров'я; попередження соціального сирітства.

Домінує робота в галузі промисловості, особливо в деревообробній та легкій, будівництві та сільському господарстві, оптово-роздрібній торгівлі, у сфері наданні транспортних послуг і вантажоперевезенні, готельно-ресторанного господарства, значно меншою мірою – у сфері освіти.

Громада є інвестиційно привабливою для розвитку місцевого бізнесу. Підприємства пропонують мешканцям громади здебільшого роботу на постійній основі. Враховуючи місце розташування громади, значна кількість її мешканців працює у місті Луцьк.

Також на місцевому ринку праці присутня самозайнятість – робота у індивідуальних господарствах, дрібна роздрібна торгівля вирощеними сільськогосподарськими продуктами – зерновими, овочами, фруктами, молокопродуктами.

Загальна протяжність доріг комунальної власності – 230,396 км.

У цілому по громаді мережа доріг загального користування забезпечує транспортне сполучення між населеними пунктами. Всі населені пункти забезпечені під'їздами з твердим покриттям. Дороги є дотичними до шосейної дороги Е40 Дубно — Луцьк та до автошляху міжнародного значення М19 Доманове (на Брест) — Ковель — Чернівці — Теремблече (на Бухарест).

Транспортне сполучення у сільській місцевості дорогами загального користування забезпечує доступність сіл до районного центру, міста обласного значення, центрів старостатів та суміжної Рівненської області.

З метою розвитку інфраструктури місцевості громади щороку проводиться ремонт доріг комунальної власності за рахунок коштів місцевого та державного бюджетів.

На вулицях дорожнє покриття покращується окремими ділянками в залежності від наявності коштів. Автошляхи другорядного значення та з невеликим транспортним навантаженням висипаються щебенем. Проїзну частину доріг з більш інтенсивним рухом автомобілів вимощують бруківкою чи асфальтували.

У населених пунктах громади облаштовували LED-освітлення, яке дає можливість економити витрати на електроенергію.

На території Підгайцівської громади розміщуються та здійснюють діяльність: Регіональний сервісний центр МВС у Волинській області; підрозділ Ягодинської митниці - митний пост «Луцьк»; поліцейська діляниця (результат участі в проекті aіsitap: «Шериф для громади»); Метеорологічна станція; комунальне підприємство при Підгайцівській сільській раді; 3 великі промислові підприємства, у тому числі з іноземними інвестиціями,

найбільшими є: СП ТОВ «Модерн – Експо», та більше 140 юридичних осіб - підприємств, найбільші з них з іноземними інвестиціями ТзОВ «Мінмат Ревербері» та ТзОВ «Шинака – Україна», а також «Тигрес» та «Епіцентр –К». Також :

- близько 2534 фізичних осіб-підприємців,
- близько 118 закладів торгівлі і харчування;
- більше 20 закладів ресторанного господарства;
- близько 30 сільськогосподарських / фермерських господарств;
- близько 7663 особистих селянських господарств;
- ДП «Ківерцівське ЛГ» - Воротнівське та Звірівське лісництва;
- 12 автозаправок (додаток А).

Демографічна ситуація в громаді характеризується сталою кількістю населення. На фоні загальнодержавного та районного зменшення кількості жителів, в Підгайцівській громаді спостерігається невеликий щорічний приріст. Населення громади станом на 01.01.2021 р. становило 20.57 тис. осіб.

Підгайцівська територіальна громада бачить свій розвиток як самостійної громади зі стійкою та збалансованою економікою, активним і взаємовідповідальним громадянським суспільством, комфортним сільським середовищем, яке б забезпечувало високий рівень життя населення та сприятливих умов для суспільної та господарської діяльності.

Основними по наповненню сільського бюджету є доходи від податку з доходу фізичних осіб та плата за землю (оренда, податок), акцизний збір та транспортний збір, що формують дохідну його частину.

Основні завдання у 2023 році є:

- приведення у відповідність з новим законодавством розмір місцевих податків і зборів;
- забезпечити виконання дохідної частини бюджету;

- забезпечити своєчасну та в належних розмірах сплату фізичними та юридичними особами податків, зборів та обов'язкових платежів до місцевого бюджету;

- збільшити орендну плату за землю шляхом внесення змін до існуючих договорів оренди на землю, що знаходяться на території Підгайцівської сільської ради, згідно нової (реальної) на сьогодні нормативно-грошової оцінки землі;

- створити додаткові робочі місця;

- сприяти розвитку підприємництва, малого та середнього бізнесу на селі у т.ч. «зеленому туризму» та у галузі надання побутових послуг населенню;

- створити умови для покращення професійної підготовки;

- покращити умови кредитування малого та середнього бізнесу;

Очікувані результати:

- стабільне динамічне функціонування бюджетної системи;

- збільшення дохідної частини сільського бюджету;

- розвиток інфраструктурних процесів та покращення якості життя населення.

Податки є основним джерелом власного наповнення бюджету територіальної громади. Найбільший дохід бюджету Підгайцівської територіальної громади від податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), у 2022 році він складає 62 %. Також громада наповнює свій бюджет завдяки єдиному податку (17%), податку на майно (10%), неподатковим надходженням (4 %), акцизному податку (2%), адміністративним платежам і зборам (2%), власним надходженням бюджетних установ (2 %) та ін. (табл. 2.1.).

Згідно бюджету на 2021 р. власні надходження Підгайцівська територіальна громада направила на: освіту (42 %), утримання апарату управління (19 %), культуру (18%), ЖКГ (10 %), соцзахист (4 %), спорт (3 %), співфінансування спорткомплексу (3 %), охорону здоров'я (1 %).

Таблиця 2.1

Доходи бюджету Підгайцівської територіальної громади

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Надходження акцизу грн/на 1 жителя	215,25 грн	232,30 грн	191,29 грн
Надходження плати за землю грн/на 1 жителя	412,15 грн	452,63 грн	454,18 грн
Надходження плати за землю грн/на 1 жителя	251,75 грн	268,78 грн	232,95 грн
Надходження до місцевого бюджету (загальний фонд)	114254,15 тис. грн	127734,45 тис. грн	92907,32 тис. грн
Частка місцевих податків в дохідній частині бюджету загального фонду	14,12%	16,10%	18,06%

Згідно прогнозованого бюджету міської територіальної громади на 2021 - 2022 рр., основні макроекономічні показники соціально-економічного розвитку Бережанської міської територіальної громади виглядатимуть наступним чином [85] (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2

Основні макроекономічні показники соціально-економічного розвитку Підгайцівської територіальної громади

Показник	2021 р.	2022 р.
Валова продукція с/г на одну особу у господарствах усіх категорій, грн	262,6	267,8
Темп зростання обсягів реалізованої промислової продукції (робіт, послуг), %	103	105
Обсяг експорту товарів та послуг, у відсотках до попереднього року	643,9	656,8
Середньомісячна заробітна плата працівників, грн	6874	7100
Кількість малих підприємств на 1000 осіб	3,6	3,7
Кількість працюючих на малих підприємствах, осіб	585	600

Бюджет Підгайцівської територіальної громади здебільшого наповнюється завдяки податкам та зборам, серед яких найвищий відсоток у структурі доходів належить податку на доходи фізичних осіб (більше 50%). Також важливими є єдиний податок (близько 15% у структурі доходів), податок на майно (близько 10 %) та ін. У 2020 році ці податки в дохідній частині бюджету загального фонду склали – 16,10% (при середньому

значенні показника 20,5%), а станом на жовтень 2021 року – 25,06% (при середньому значенні показника 34%).

Щодо аналізу фінансової спроможності Підгайцівської територіальної громади, необхідно вказати, що до загального фонду бюджету сільської територіальної громади за 2023 рік надійшло 96 841 тис. грн власних доходів, що становить 97,1 відсотка до запланованого, недоотримано 2 853,7 тис. гривень.

До плану на звітний період не забезпечено виконання таких загальних надходжень по податках і зборах: акцизний податок з вироблених в Україні та з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (- 7 7835,8 тис. грн), орендної плати по землі (- 74,2 тис. грн), транспортний податок (- 171,6 тис. грн), державне мито (- 9,1 тис. грн), адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень (-33,3 тис. грн), інші надходження (- 56,7 тис. грн).

Недовиконання планових показників на звітну дату, крім плати за землю, зумовлено із внесенням змін до Податкового кодексу на період дії воєнного стану. Відділом фінансів Підгайцівської сільської ради проведено аналіз надходжень плати за землю, згідно якого виявлено ряд юридичних осіб по яких відсутня сплата земельного податку або оренди землі.

Порівняно з відповідним періодом минулого року надходження власних податків і зборів загального фонду бюджету територіальної громади збільшилось на 4 341 тис. гривень.

Із державного бюджету до загального фонду бюджету громади у повному обсязі надійшли кошти освітньої субвенції – 48 038,8 тис. гривень. Надходження інших цільових субвенцій становить 2464,0 тис. грн (субвенція з місцевого бюджету на здійснення переданих видатків у сфері освіти за рахунок коштів освітньої субвенції – 674,6 тис. грн; субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами – 144,4 тис. грн; інші субвенції з місцевого бюджету – 1645,9 тис. грн), що складає 85,6 відсотка до розпису на звітну дату.

До спеціального фонду бюджету територіальної громади надійшло 1973,9 тис. грн платежів і зборів, в тому числі: за рахунок власних надходжень бюджетних установ – 1 652,7 тис. грн; за рахунок коштів екологічного податку – 20,9 тис. грн; за рахунок коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва – 240,3 тис. грн; кошти від продажу землі – 60,0 тис. гривень.

За рахунок власних надходжень до місцевого бюджету, трансфертів з державного бюджету та інших місцевих бюджетів у звітному періоді із загального фонду бюджету громади проведено видатків в обсязі 104 915,3 тис. грн. При цьому на фінансування соціального захисту і соціального забезпечення населення спрямовано 1709,2 тис. грн, на фінансування установ та закладів освіти – 65 631,9 тис. грн, охорони здоров'я – 3541,9 тис. грн, культури і мистецтва – 4 656,3 тис. грн та фізичної культури і спорту – 29,6 тис. гривень.

Використання видаткової частини спеціального фонду бюджету територіальної громади за 2023 рік становить 3154,0 тис. грн.

Порівняно з відповідним періодом минулого року використання видаткової частини загального фонду бюджету територіальної громади зменшилось на 4270,6 тис. грн, а спеціального зменшилось на 13 257,7 тис. гривень.

2.2. Проблеми та можливості інвестиційного використання територіальною громадою власних доходів

Сильними сторонами Підгайцівської територіальної громади є: зручне географічне положення та високий рівень розвитку інфраструктури; наявні перспективні у плані розвитку об'єкти нерухомості та земельні ділянки; існують запаси мінерально-сировинної бази; наявні значні трудові ресурси; сприятливі природно-кліматичні умови; наявна історико-архітектурної спадщина.

Водночас слід звернути увагу на відсутність паспортизованого сміттєзвалища, низьку екологічну культуру населення, незадовільний стан доріг, трудову міграцію тощо. Таким чином, попри багато переваг громада завжди потребує підвищення конкурентних позицій регіону, розвитку економіки, підвищення добробуту жителів. Тому для досягнення цих цілей необхідно постійно моніторити, аналізувати та оцінювати зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на розвиток громади, з їх врахуванням формувати політику розвитку громади; створити чітку функціональну структуру владних органів, спроможну здійснювати ефективне регулювання управління регіональним розвитком; займатися підготовкою професіоналів в органах влади, здатних розробляти та реалізовувати власні проекти регіонального розвитку; дбати про фінансове забезпечення громади.

Отже, Підгайцівська громада займає сприятливе географічне положення і володіє значним ресурсним потенціалом, серед яких земельні, водні, рекреаційні, мінерально-сировинні, трудові ресурси. Це створює усі умови для зростання економічних показників, розвитку міжнародної співпраці, торгівлі, побудови дипломатичних відносин тощо. Це створює можливості для досягнення високого рівня економічного розвитку. Сприяти цьому можуть створення нових робочих місць, відновлення виробництва, впровадження інноваційних технологій. Ці заходи також створюватимуть 40 сприятливий інвестиційний клімат у громаді.

Підгайцівська громада, як і більшість інших в Україні, потребує тривалих інвестицій та капіталовкладень, тому залучення інвесторів є одним із першочергових завдань місцевого керівництва. Як продемонструвало наше дослідження, ресурсний потенціал Підгайцівської територіальної громади, який включає природно-ресурсний, трудовий, матеріально-технічний, інформаційно-інноваційний та фінансовоекономічний потенціали, знаходиться на достатньому рівні для забезпечення стабільного розвитку громади. В подальшому для управлінців важливим є зосередити свою увагу на примноженні цих ресурсів, враховуючи зовнішні та внутрішні впливи, а

також соціальні, економічні, правові та політичні умови, оскільки вони неабияким чином впливають на функціонування самої громади та на її потенціал, який здатен відобразити її спроможність.

Що стосується інвестицій, то у Підгайцівській територіальній громаді є кілька внутрішніх інвесторів, проте недостатньо зовнішніх, що пояснюється відсутністю економічної стабільності, певними фінансовими диспропорціями порівняно з іншими громадами, недостатнім рівнем політики їх залученості. Тому місцевій владі необхідно працювати над покращенням інвестиційного клімату територіальної громади, а саме: здійснювати заходи щодо маркетингу, презентації своєї громади; зайнятися проведенням PR компанії, яка би сприяла формуванню співробітництва між громадою та потенційними інвесторами; провести SWOT -аналіз громади для визначення сильних і слабких сторін, і на його основі будувати стратегічну політику; долучатися до заходів, що проводяться у рамках програм підтримки сільського розвитку та розвитку підприємництва; займатися самостійним пошуком партнерів та написанням грантів тощо. Показники виконання місцевого бюджету та основні макроекономічні показники Підгайцівської територіальної громади в цілому демонструють соціально-економічні можливості території та потенціал для майбутнього розвитку.

Інвестиційна діяльність – вирішальний чинник усієї економічної політики, що визначає її сучасність та інтегрування в світову економіку, від ефективності якої залежить стан виробництва, рівень технічного оснащення підприємств, можливості структурної перебудови економіки громади, розв’язання соціальних та екологічних проблем суспільства. Інвестиції становлять основну структуровану систему розвитку підприємств, окремих галузей та економіки в цілому. Саме тому активізацію інвестиційної діяльності віднесено до визначальних завдань забезпечення сталого розвитку Підгайцівської громади.

Активізація інвестиційної діяльності вбачається у запровадженні механізму реалізації проектної діяльності з метою залучення додаткового

ресурсу задля повної реалізації інвестиційного потенціалу та збалансованого функціонування інфраструктури підтримки підприємництва.

Попри триваючі процеси розробки довгострокових планів, Підгайцівська територіальна громада затвердила короткотермінові програми, серед яких чільне місце відводиться «Програмі соціально-економічного розвитку Підгайцівської громади на 2023-2024 роки» (табл. 2.3.).

Таблиця 2.3

Основні стратегічні та операційні цілі Підгайцівської територіальної громади на 2023-2024 рр.

Стратегічні цілі	Операційні цілі
Висока якість надання суспільних послуг, зростання мобільності та соціальної активності	- Розвиток освіти для всіх вікових та професійних груп - Створення умов для оздоровлення населення - Забезпечення культурних потреб населення
Сприяння розвитку економічного потенціалу громади	- Розвиток малого та середнього підприємництва, покращення бізнес середовища на території громади - Розробка нових туристичних продуктів на території громади
Розвиток інфраструктури	- Будівництво, ремонт та утримання доріг - Модернізація системи водопостачання та - Запровадження ефективної системи поводження з побутовими відходами - Розвиток мережі вуличного освітлення в населених пунктах громади - Створення рекреаційних зон та зон для відпочинку - Енергоефективність та енергозбереження

Програмою визначені цілі, пріоритетні напрямки та прогнози розвитку, а також окреслено заходи, що сприятимуть створенню умов та можливостей для досягнення цих цілей. Головною метою Програми є забезпечення підвищення рівня та якості життя населення, їх соціальних та економічних благ.

Програмою соціально-економічного розвитку Підгайцівської громади на 2023-2024 рр. передбачено створення сприятливого інвестиційного середовища для залучення іноземного ресурсу, стимулювання вітчизняного

інвестора; легалізація тіньових капіталів, що забезпечить значний притік інвестиційних ресурсів в економіку країни з-за кордону; зниження податкового навантаження на економіку країни; ведення дієвої боротьби з корупцією; забезпечення прибутковості підприємств комунальної форми власності; підвищення ефективності інвестицій за рахунок зростання прозорості ринкового середовища та роботи підприємств; створення рівних конкурентних умов для внутрішніх та іноземних інвесторів; максимальне розширення сфери малого та середнього бізнесу.

Основним завданням визначено здійснювати комплексні заходи щодо поліпшення умов діяльності інвесторів, розширити механізми, забезпечити еквівалентності обміну між галузями і сферами економіки, встановити економічно обґрунтовані та взаємовигідні ціни на інвестиційні ресурси.

Підгайцівська об'єднана територіальна громада бачить свій розвиток, як розвиток самостійного багатофункціонального утворення з стійкою та збалансованою економікою, активним і взаємовідповідальним громадянським суспільством, комфортним сільським середовищем, яке б забезпечувало високий рівень життя населення та сприятливих умов для суспільної та господарської діяльності.

У широкому контексті громада повинна ефективно відповідати таким зовнішнім викликам як глобалізація економіки, підвищення мобільності трудових ресурсів, посилення конкуренції за інвестиції та розвиткові ресурси.

Першочерговим викликом є згуртування місцевих жителів та забезпечення рівномірного розвитку всіх населених пунктів громади. Для цього Підгайцівською сільською радою розроблено і впроваджуються низка програм.

Для формування переліку заходів, розрахунку обсягів та джерел фінансування Програми економічного та соціального розвитку Підгайцівської сільської ради на 2023-2024 роки визначено цілі та завдання розвитку Підгайцівської територіальної громади. Враховуючи наявні досягнення, можливості та існуючі проблеми, основними цілями та пріоритетами

соціально-економічного і культурного розвитку Підгайцівської територіальної громади визначено:

1. Сталий розвиток громади, підвищення рівня конкурентоспроможності, економічна та енергетична безпека, розвиток комунального господарства, інфраструктурне забезпечення.

2. Розвиток людського капіталу. Реформування сфери якісного надання послуг. Формування оптимальної мережі навчальних, культурних та медичних закладів.

3. Підвищення інвестиційної привабливості громади. Інноваційно-технологічні зміни на основі моделі «зеленої» економіки.

Реалізація цілей має допомогти перетворити економіку територіальної громади на більш сучасну, базовану на інноваціях, активності підприємців, економіку, що ґрунтується на оптимальному розміщенні економічних суб'єктів та ощадливому використанні природних ресурсів територіальної громади.

Ціль 1. Сталий розвиток громади, підвищення рівня конкурентоспроможності, економічна та енергетична безпека, розвиток комунального господарства, інфраструктурне забезпечення (дод. Б).

Ціль 2. Розвиток людського капіталу та підвищення якості життя населення громади (дод. В).

Ціль 3. Підвищення конкурентоспроможності громади, її інвестиційної привабливості. Інноваційно-технологічні зміни на основі моделі «зеленої» економіки (дод. Д).

Ціль 4. Розвиток інноваційної економіки на основі старт-спеціалізації (дод. Є).

Обсяги фінансування Програми реалізації проектів та виконання завдань розвитку Підгайцівської територіальної громади на 2023 рік залежать від кошторисної вартості розробленої документації на впровадження запланованих проектів, постійно уточнюються і враховуються при внесенні змін до сільського бюджету на поточний рік.

Джерелами фінансування є місцевий бюджет, державна субвенція, кошти ЄС, які надані державному бюджету на секторальний розвиток економіки, інших трансфертів із державного та обласного бюджетів місцевим бюджетам, коштів галузевих (міжгалузевих) державних цільових програм та бюджетних програм центральних органів виконавчої влади, що спрямовуються на розвиток відповідної сфери в регіонах, коштів міжнародної технічної допомоги (МЕРМ), бюджети інших рівнів, а також коштів інвесторів, власних коштів підприємств, коштів не заборонених чинним законодавством.

При формуванні бюджету та внесення змін до нього враховувати усі завдання, які плануються виконуватися сільською радою.

Реалізація Програми передбачає виконання одночасно багатьох завдань різними структурами Підгайцівської сільської ради за участі партнерських організацій, що ставить перед керівництвом громади питання раціонального управління цим доволі складним процесом.

Моніторинг реалізації Програми буде здійснювати щоквартально шляхом збору інформації від відповідальних виконавців, представлення їх сільському голові, виконавчому комітету та депутатському корпусу Підгайцівської сільської ради. Забезпечуватиметься збір пропозицій щодо ходу впровадження Програми та здійснюватиметься оцінка її результативності.

Програма, внесення змін до програми, а також річний звіт про її виконання затверджується сесією сільської ради.

Заходи, які включені до Програми, є пріоритетними при фінансуванні як із місцевого бюджету, так і при надходження цільових коштів із бюджетів вищого рівня. Відповідальність за здійснення фінансово-платіжних операцій покладається на відділ фінансів сільської ради.

Програма економічного та соціального розвитку Підгайцівської сільської ради є цілісним документом і визначає ключові пріоритети управління місцевим розвитком громади на 2023-2024 роки.

Таким чином, Підгайцівська територіальна громада поки що не достатньо розвинула можливості інвестиційного використання свого внутрішнього потенціалу, оскільки попри певні напрацювання у цьому напрямку, відсутні конкретні результати у вигляді підготовлених довготермінових планувальних документів, а саме – стратегії розвитку громади. Це можна пояснити тим, що побудова стратегії розвитку громади потребує значних ресурсів: часових, матеріальних, людських тощо.

Проте, безперечно, стратегічне планування та прогнозування є пріоритетним напрямом місцевої політики. Про це свідчать розроблені та затверджені «Програма соціально-економічного розвитку Підгайцівської територіальної громади на 2023-2024 роки», а також низка галузевих програм.

Розвиток Підгайцівської громади включений також у рамки Стратегії розвитку Волинської області на 2021-2027 рр. При подальшому плануванні місцевого розвитку потрібно орієнтуватися на основні ланки стратегії – забезпечення розвитку місцевої економіки, людського капіталу та збереження довкілля. А також вкрай важливо не забувати, що стратегія не повинна бути суцільно формальним документом, а плани, які увійшли до неї мають бути реалістичними. Успіх стратегії залежить від її реалізації, адже саме цей етап демонструє наскільки вона ефективна та результативна.

РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА І РЕАЛІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПІДГАЙЦІВСЬКОЇ ГРОМАДИ

Сьогодні органи місцевого самоврядування в Україні і вся національна система публічного управління функціонують у складних умовах, що обумовлено мінливістю, нестабільністю зовнішнього середовища, ускладненням економічної ситуації всередині держави, спричинені військовими діями, проявами корупції та іншими факторами.

Зарубіжний досвід демонструє наскільки важливим у розвитку територіальних громад є співпраця органів місцевого самоврядування, бізнесу, громадськості на рівних партнерських умовах. Синергія ресурсів всіх сторін сприяє пошуку нових ефективних рішень та формуванню якісних ідей, пропозицій. Знаходження консенсусу, готовність йти на компроміси та орієнтація, в першу чергу, на розвиток громади визначають наскільки таке співробітництво буде результативним. «У сучасних умовах місцевий розвиток багато в чому залежить від знань та інтелектуального капіталу, а також відбувається в рамках трикутника «глобалізація – інновація – конкурентоспроможність території». Це пояснюється високорозвиненістю деяких міст чи держав та високим рівнем концентрації капіталу в них. Зважаючи на мобільність капіталу та природні ринкові прагнення економіки до рівноваги зумовлюють перетік капіталу від одних територій до інших, тобто тих, що володіють найсприятливішими умовами для зовнішніх інвестицій» [17, с. 15].

У 2015 році було прийнято Постанову ВРУ «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів». Згідно неї, стратегія розвитку повинна містити не менше, ніж одну стратегічну ціль, визначену на засадах смарт-спеціалізації, що передбачає інноваційний

розвиток 11 пріоритетних видів економічної діяльності на території регіону, і, як наслідок, підвищення рівня його конкурентоспроможності [7].

Слід звернути увагу на те, що смарт-спеціалізація є ключовим компонентом співробітництва у рамках Європейської політики добросусідства щодо можливості використання європейських структурних та інвестиційних фондів. Вона являється інноваційним інструментом ЄС, «... спрямованим на розбудову регіональної спроможності, зважаючи на місцеві умови та економіку знань. На практиці це означає виявлення конкурентних переваг громади, її інноваційного та наукового потенціалів та напрямків реалізації» [12, с. 60].

Підгайцівська територіальна громада працює над створенням стратегії розвитку громади, відтак вимоги вищезазначеної постанови повинні бути враховані у процесі розробки стратегії, а значить, окрім традиційних інструментів планування розвитку, мають застосовуватись також інноваційні та інвестиційні. Побудова стратегії на засадах смарт-спеціалізації відкриває широкі можливості для сприяння розвитку підприємництва завдяки інформаційному та методичному забезпеченні, кооперації із громадамисусідами, оптимізації трудового потенціалу.

Нині інвестиції як один із найважливіших факторів, що впливають на процес регіонального та місцевого розвитку, є здатністю створювати та використовувати нові рішення. Тому виникає необхідність проаналізувати умови, що впливають на процес впровадження інноваційних методів та інструментів управління регіональним розвитком.

Сучасна економіка формує новий тип суспільства на основі знань та інформації, орієнтованого на інновації, що є важливим чинником розвитку кожної країни та регіону. «Інновації створюють попит, знижують ціни, прискорюють темпи зростання та позитивно впливають на рентабельність інвестицій. Їх розвиток корелює з такими категоріями, як: продуктивність, конкурентоспроможність, торгівля, а також соціальний добробут та якість життя громадян (мешканців громади)» [10, с. 6].

Інноваційність підприємств відіграє важливу роль у формуванні конкурентних переваг громади. Однак її неможливо досягти без зміцнення регіонального та місцевого людського капіталу. Людський (інтелектуальний) капітал є чинником, що використовується для створення інституційних основ інновацій. Інвестиції в людський капітал в довгостроковій перспективі мають значний вплив на економічний успіх. Особливостями громади, заснованої на знаннях, є

- «інновації як основа, на якій громада зможе реалізувати свої конкурентні переваги;
- ефективно функціонуюча адміністративно-географічна зона;
- соціальні умови для створення інновацій (сприйнятливість органів влади та суспільства до інновацій, якість людського капіталу, концентрація науки та освіти тощо);
- розвинений ІТ -центр;
- позитивний імідж громади як інноваційного центру» [16, с. 256].

Одним із значних завдань місцевого самоврядування також є підтримка розвитку інвестиційного потенціалу громади шляхом створення для цього соціальних та організаційних умов, а також надання та координація фінансової підтримки. Це здійснюється за допомогою прийняття відповідних стратегій розвитку громади, де є чіткі ознаки щодо створення умов для використання знань та інновацій як чинників, що впливають на рівень конкурентоспроможності територіальної громади. Таким чином регіони програмують та впроваджують власну політику розвитку через регіональні інноваційні стратегії та створюють інституції, які є платформами для співпраці між різними суб'єктами в регіоні, у тому числі і між територіальними громадами. Побудова місцевих стратегій розвитку економіки, освіти, досліджень та впровадження, передачі інновацій та передових технологій вимагає, окрім сильної політичної позиції та керівництва, також значного досвіду, зокрема у дослідженнях місцевості, моніторингу процесів розвитку, прогнозуванні можливостей та загроз,

використанні всіх наявних конкурентних переваг, характерних для певного території. Відтак, необхідною умовою для побудови ефективно дієвої місцевої інноваційної системи має бути здатність співпрацювати між науковою сферою та сферами управління та економіки, а також відповідне політичне керівництво та належним чином побудована змістова база.

Передумовами засвоєння нових технологічних та організаційних рішень є визначення пріоритетних видів діяльності у розвитку економіки, що базується на знаннях, та формування інформаційного суспільства. Це породжує необхідність «озброїти» мешканців специфічними атрибутами, характерними для такого суспільства, а також створити проінноваційне ставлення, організувати обмін досвідом, надихнути на передачу інноваційних рішень та розробити нові методи державного управління із застосуванням сучасних методів потоку інформації. Необхідно також мати відповідну кількість висококваліфікованого персоналу, а це вимагає трансформації освітньої системи, в межах якої виховувалася би людина, здатна функціонувати у все більш комп'ютеризованому середовищі; що володіє навичками створення інформації, знаннями та вміннями ними користуватися; підготовлена до використання сучасних прийомів у процесі навчання та професійної діяльності. «Водночас науковий, дослідницький та освітній потенціал регіону є основою процесів підвищення рівня та якості життя мешканців, а зв'язки між наукою та економікою мають значний вплив на забезпечення технічного, технологічного, організаційного та економічного прогресу» [18, с. 3].

Відтак, як ми бачимо, стратегії включають стратегічні цілі розвитку громади та становлять форму довгострокового (бажано перехідного) плану дій щодо реалізації політики соціального та економічного розвитку. Нами з'ясовано, що стратегія розвитку повинна містити елементи інноваційної та інноваційної стратегії хоча б у межах визначення обсягу та способів використання інвестицій та інновацій для досягнення стратегічних переваг громади. Положення стратегії Підгайцівської територіальної громади також

повинна визначати стратегічні цілі, спрямовані на розвиток підприємництва та використання інвестицій, зокрема такими як:

- формування спеціальної економічної зони в межах громади; - спільне створення регіонального промислово-технологічного парку;
- створення Інтернет-бази даних економічних та інвестиційних пропозицій;
- юридична та інфраструктурна підготовка логістично привабливої сфери інвестицій;
- підтримка органів місцевого самоврядування у здійсненні: інфраструктурних інвестицій та заходів, спрямованих на розвиток місцевого ринку праці;
- постійне економічне сприяння міжнародного характеру, включаючи поширення інформації про громаду, зокрема каталоги з інвестиційними пропозиціями;
- розроблення та застосування оптимальних процедур обслуговування інвесторів;
- підтримання високого рівня безпеки підприємницької діяльності;
- покращення системи поточних адміністративних послуг для підприємців шляхом побудови електронних систем: реєстрація, обіг та архівування документів та реалізація справ, а також аналітичні та підтримуючі процеси прийняття рішень,
- отримання інформації про стан місцевих підприємств та очікування їх власників щодо місцевого самоврядування тощо та ін.

Отже, у сучасних умовах розробка та реалізації стратегій розвитку територіальної громади, зокрема міської Підгайцівської громади, повинна здійснюватися за допомогою інноваційних інструментів, на базі інноваційної стратегії громади, основною метою якої є підвищення конкурентоспроможності територіальної громади, включаючи усвідомлення ролі інновацій у місцевому розвитку, покращення регіональної інфраструктури та посилення здатності засвоювати нові організаційні

технології. Сьогодні інновації є основою конкурентоспроможності, а регіони, які забезпечують належні умови для розвитку інновацій, підтримують у цьому відношенні суб'єктів господарювання, набувають нові технології та 71 використовують результати досліджень, мають більші шанси на виробництво сучасних, конкурентоспроможних товарів та послуг, а відтак, володіють більшими темпами свого розвитку. Здатність діяти ефективно, креативність, швидкість прийняття рішень, випереджальні дії у сфері просторового розвитку, належне планування економічного розвитку, територіальний маркетинг, управління сферою послуг, включаючи впровадження сучасних та ефективних форм управління, є найбільш бажаними ознаками, що характеризують центри прийняття рішень на місцевому рівні. Тому сучасне місцеве самоврядування стикається з новими викликами, адже створення умов для сталого, динамічного та інноваційного місцевого розвитку потребує розробки оптимальних методів подолання вже існуючих бар'єрів розвитку та мінімізації ризику їх виникнення у майбутньому.

Стратегічне планування допомагає визначити вектори спрямування та окреслити бажану мету, оцінити ресурси, необхідні для її досягнення, встановити строки та відповідальних за її реалізацію. Фактично стратегічне планування для органів місцевого самоврядування є інструментом, що дозволяє проаналізувати та охарактеризувати поточні події, а також дати прогнози та описати сценарії щодо майбутнього розвитку. Варто зазначити, що місцевий розвиток є складовою регіонального і стосується невеликої території (наприклад, громади). Відтак, планування місцевого розвитку в Україні, так само як і в розвинених країнах, повинне увійти до прямої компетенції територіальних громад. Як демонструє досвід Канади, Німеччини, Чехії, Польщі та інших держав, громади стають успішними, коли здатні розвинути власну внутрішню спроможність, тобто покращити внутрішні умови функціонування та підвищити конкурентні переваги, які сприяють залученню інвестицій, розвитку бізнесу, підтримці існуючих підприємств тощо. Зазначимо, що таке планування передбачає розробку

стратегічних планувальних документів. Стратегія розвитку громади – «це довготерміновий (перспективний) план заходів, що окреслює стратегічні цілі розвитку та приймає такі напрямки і пріоритети діяльності (операційні цілі та завдання), а також сфери використання фінансових коштів, які є необхідними для реалізації прийнятих цілей та завдань» [2, с. 54]. Згідно Методичних рекомендацій щодо формування і реалізації прогнозних та програмних документів соціально-економічного розвитку 73 об'єднаної територіальної громади [74], стратегії розробляються на термін 5- 7 років на основі Закону України «Про засади державної регіональної політики» [6] та Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» [7].

Сьогодні територіальні громади виявляють активність у процесах стратегічного планування, намагаються залучити до них громадськість і спільно побудувати стратегії, які відображатимуть цілі розвитку громади, необхідні ресурси для їх досягнення та інструменти реалізації. Орієнтація на децентралізацію влади та забезпечення партнерських відносин між її рівнями й гілками, а також на співпрацю із приватним сектором, що спостерігаються сьогодні в Україні, є відповідними до найкращих європейських і світових практик. Такі орієнтації також закріплені в основних нормативно-правових актах щодо стратегічного планування (Закон України «Про засади державної регіональної політики» [8]) і стратегічних планувальних документах.

Відтак у стратегії розвитку громади визначаються прагнення, пріоритети та інструменти забезпечення розвитку громади. Ініціювати та очолити роботу над формуванням стратегії має орган місцевого самоврядування громади, оскільки саме він є головним органом управління території і виконує функції щодо задоволення потреб своїх жителів.

У світовій практиці застосовуються три підходи до розробки стратегії громади: адміністративний, експертний та партиципативний (підхід участі).

Адміністративний підхід передбачає формування стратегії виключно працівниками державних структур. Експертний підхід полягає у залученні до процесу створення цього програмного документа фахівців, вітчизняних та міжнародних організацій. Партиципативний підхід (партнерський або підхід участі) базується на суспільному процесі розробки стратегії, учасниками якого є працівники державних структур, представники наукових установ та громадськості [12, с. 17]. Останній підхід є найактуальнішим для країн ЄС.

Саме їм притаманно розробляти стратегічні документи на принципах публічності, діалогу, консенсусу різних сторін. Для прикладу, стратегія польського міста Познань сформувалась як результат роботи експертів, громадських консультацій та обговорень. «Місцеве керівництво організовувало спеціальні семінари, інтернет-форуми, зустрічі з представниками різних соціальних груп, соціологічні опитування» [12, с. 54].

Слід зауважити, що партиципативний підхід найкраще єднає суспільство громади, будує партнерські відносини. Натомість в Україні часто на початковому етапі місцеве керівництво надає перевагу експертному підходу до розробки стратегії, причиною чого є намагання уникнути конфліктів між владою та мешканцями у разі розбіжності поглядів щодо певних питань. Аналізуючи досвід інших країн (Польща, Німеччина, Чехія та ін.), стає зрозумілим, що для розробки якісної стратегії розвитку громади є необхідним залученням експертів, фахівців, жителів громади. Однак, як демонструє українська практика, поки мешканці не беруть достатньо активної участі у процесі підготовки стратегії, здебільшого вони є лиш учасниками опитувань тощо.

Зауважимо, що для підготовки стратегії попередня діагностика стану громади є важливим джерелом інформації щодо актуальної ситуації в громаді, а також напрямів розвитку громади. Положення стратегії можуть бути використані у грантових заявках як завдання та заходи, реалізація яких потребує допомоги по фінансуванню. Зарубіжний досвід, який перебуває на

стадії імплементації в Україні, демонструє, що формування стратегії розвитку територіальної громади передбачає кілька етапів:

- «підготовка, яка полягає в проведенні інформаційної кампанії та роз'яснювальній роботі для громадськості щодо ініціативи розробки стратегії; затвердженні складу робочої групи зі стратегічного планування розвитку громади;

- діагностика, сутність якої зводиться до оцінювання соціально-економічного та екологічного стану громади, тобто встановленні її соціальної, економічної, екологічної, культурної та інших особливостей. Також проводиться статистичний та загальний збір інформації про територіальну громаду, зокрема демографічні показники, рівень зайнятості населення, ресурсне забезпечення, специфіка географічного розташування та наявність історично-культурної спадщини тощо. Доцільними на цьому етапі проведення опитувань громадської думки щодо поточних проблем та векторів розвитку громади, а також здійснення SWOT-аналізу; - робота над стратегією, що полягає у формуванні бачення, пріоритетів розвитку територіальної громади та відповідних цілей та завдань; - легалізація стратегії, яка зводиться до її ухвалення, а також визначенні плану дій з її реалізації; - моніторинг та оцінка ефективності» [13]. Проте, зауважимо, що сьогодні громади не володіють достатніми навичками розробки та реалізації Стратегій розвитку, тому цінним і корисним є використання іноземних практик, зокрема тих, що розкривають методичні аспекти формування стратегії: - «використання глибокого SWOT-аналізу;

- розробка комунікативної стратегії в рамках регіонального партнерства; - залучення громадськості до процесу стратегічного планування та визначення стратегічних цілей;

- окреслення стратегічних цілей відповідно до наявних проблем та ресурсів у громаді; - прогнозування та організація функціонування економічного механізму моніторингу реалізації стратегії» [4].

Загалом досвід Польщі, Німеччини, Чехії демонструє, що головними факторами стратегічного планування розвитку території є:

- якість робочої групи, тобто учасники повинні бути ініціативними, володіти раціональним мисленням, генерувати ідеї, мати інтерес, займати відповідне владне становище тощо. Робоча група повинна включати відповідальних за впровадження стратегії, а також представників громадськості – тобто тих, для кого вона впроваджується;

- дієва комунікація, яка висвітлює кожен етап стратегічного планування (розробка, реалізація моніторинг, коректування); - відповідність завдань стратегії існуючим ресурсам. Для впровадження стратегії необхідно максимально мобілізувати внутрішні та зовнішні ресурси. Відсутність необхідних ресурсів стає перешкодою для реалізації цілей планувального документу. Справедливо зауважити те, що на відміну від Словаччини, де місцеві жителі є головними зацікавленими сторонами у місцевому сталому розвитку, відповідно стратегії розвитку у цій державі побудовані на основі знань і розумінь громадськістю ресурсів, потреб, ідей, планів громади [12, с. 83], в Україні поки громади і її жителі не мають великого запиту щодо розробки стратегій, а такий запит частіше отримує стимул ззовні. Сьогодні спостерігається активне впровадження міжнародних програм, які сприяють поширенню зарубіжних практик стратегічного планування.

Відтак, в Україні наявні всі методичні інструменти для побудови систем стратегічного й проєктного менеджменту, однак більшість громад не сформували власних стратегій розвитку, а що гірше – не мають запиту на це. Негативним моментом є те, що часто створені програми соціально-економічного розвитку носять суто декларативний характер, відтак їх положення нерідко не узгоджуються між собою, не містять пріоритетів розвитку та індикаторів їх виконання. Також слід вказати на те, що керівництво громади може не усвідомлювати важливість розроблених стратегій, їх місце у всій системі стратегічного планування територіальної громади. Мешканці громади також не завжди розуміють для чого потрібні

стратегічні планувальні документи, не вважають їх ефективними інструментами розвитку, більше того – навіть не знають про їх існування. Основними чинниками низької результативності стратегічного планування в Україні є:

- «несприйняття або формальне сприйняття стратегії як документа, що визначає напрями та пріоритети розвитку території, шляхи його досягнення, інструменти оцінки результативності;
- недостатня інформаційна відкритість цих процесів, відповідно низька залученість зацікавлених сторін; - обмеженість інструментів стратегічного планування;
- малочисельність та недостатній рівень обізнаності кадрового забезпечення;
- відповідальність суцього органів влади за процесами стратегічного планування; - формальність оцінювання результатів реалізації стратегії» [9, с. 30].

Отже, сьогодні планування розвитку територій в Україні перебуває на етапі переходу від традиційного до стратегічного. Про залишки традиційного виду планування свідчать недостатня ефективність реалізації стратегій, їх формальність та подібність між собою попри відношення до різних територій. Загальними характеристиками стратегічного планування в Україні є: низький рівень кадрової забезпеченості у цьому процесі; переважна орієнтація на поточні проблеми, а не на стратегічні питання; обмежені навички у проєкт-менеджменті; недостатня залученість громадськості та інших зацікавлених сторін; частковість дотримання принципів прозорості та публічності. Відтак, доцільним було би створення при органах місцевого самоврядування відділ, діяльність якого була би направлена на стратегічне планування території. Зауважимо, що імплементація найкращих зарубіжних практик стратегічного планування в Україні, зокрема процесів розробки та реалізації стратегій громад ще триває. Запровадження на нормативно- правовому рівні є значним кроком до розвитку стратегічного планування

територій в нашій державі, проте тепер важливим є його впровадження в практику. Попри підвищення активності громад щодо формування власних стратегій, у більшості розроблених планувальних документів виявлено недоліки, що пов'язані із відсутністю єдиного підходу до їх розробки; неузгодженістю між собою стратегічних цілей, що в них містяться; недостатньою гнучкістю, тобто вразливістю до зовнішніх і внутрішніх змін; відсутністю належного моніторингу їх виконання; необґрунтованістю чи суто декларативністю деяких їх положень. Отже, інститут стратегічного планування в Україні, зокрема в територіальних громадах, потребує вдосконалення, яке може забезпечуватись комплексом заходів і дій щодо різних напрямків життєдіяльності суспільства.

Зокрема це: встановлення єдиного підходу до розробки стратегій; підвищення статусу документів стратегічного планування; створення механізмів залучення та стимулювання активної участі громадськості до процесів стратегічного планування шляхом запровадження різних форм співробітництва їх представниками; забезпечення диверсифікованої методичної, інформаційної, фінансової та інші підтримки впродовж розробки та реалізації стратегії тощо. Реалізація відповідних завдань дозволить втілити в життя всю перспективність стратегічного планування громад.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи усе вищевикладене, слід відзначити, що фінансовий потенціал територіальної громади є комплексним поняттям, яке включає кількісні (реальні та потенційно можливі фінансові ресурси) та якісні компоненти, що відображають загальний обсяг фінансових можливостей, що знаходяться у розпорядженні певної територіальної громади. Якісна та об'єктивна верифікація та адекватне прогнозування фінансового потенціалу територіальної громади є основою її фінансової самодостатності та виступає початковим етап процесу управління фінансовим потенціалом у контексті реалізації регіональної фінансової політики.

Управління фінансовим потенціалом територіальних громад повинно орієнтуватись на: створення відповідних умов для доцільного та вигідного використання ресурсів; постійне поновлення виробничих можливостей, людських ресурсів та природного балансу; вдосконалення механізмів цього управління. З огляду на вищесказане, можна визначити основні напрями управління фінансовим потенціалом територіальних громад:

- економічний – для забезпечення фінансової стабільності та зростання економіки;
- соціальний – для покращення якості життя суспільства та рівня надання товарів та послуг;
- екологічний – для захисту навколишнього середовища і збереження природних ресурсів.

Підвищення дохідності місцевих бюджетів та позитивні результати використання економіко-інвестиційних ресурсів громад забезпечує управлінська складова потенціалу їх розвитку – представлена органами місцевого самоврядування, органами самоорганізації населення, різними способами громадської участі в прийнятті управлінських рішень.

Дослідження виявило, що одну із визначальних ролей у стратегічному плануванні відіграє наявність та об'єм фінансового потенціалу громади.

Науковці ще не сформували єдиного визначення цього поняття, проте загалом це сукупність усіх фінансових ресурсів та можливостей територіальної громади. Також немає однозначного тлумачення структури фінансового потенціалу. Узагальнивши кілька підходів, нами виділено такі компоненти фінансового потенціалу: бюджетний, податковий, інвестиційний та ощадний.

У Підгайцівській громаді наявний достатній рівень фінансового потенціалу. Основні макроекономічні показники громади демонструють її здатність до самозабезпечення та розвитку. Проте також існує багато нагальних проблем, які вимагають термінової та значної фінансової підтримки. Тому першочерговим завданням є проведення ефективної економічної політики та залучення інвестицій. Для цього необхідно формувати стратегічне бачення розвитку громади, направлене на ефективний менеджмент наявних ресурсів та фандрейзинг.

Побудова стратегічної політики соціально-економічного розвитку території розпочинається із оцінювання ресурсного потенціалу громади, зокрема його фінансових ресурсів. Підгайцівська територіальна громада володіє достатнім потенціалом для свого розвитку, проте не розкрила у повній мірі свої можливості стратегічного планування та прогнозування. Про це свідчить відсутність стратегії розвитку громади як базового планувального документа території. Проте, зважаючи на відсутність досвіду такої діяльності у громади, розуміємо, що на це потрібен, в першу чергу, час. Доказом цього є також чітка орієнтація місцевої влади на формування політики стратегічного розвитку громади. Сьогодні у громаді затверджені

«Програма соціально-економічного розвитку Підгайцівської територіальної громади на 2023-2024 роки», а також ряд програм, що стосуються різних сфер життя громади: від економіки до спорту. Відтак, подальше планування місцевого розвитку повинне здійснюватися об'єктивними та професійними людьми, із врахуванням думки громадськості та експертів, із оцінкою результативності попередніх планувальних документів та із реагуванням на

зміни у середовищі функціонування громади. Важливо, щоб цілі, визначені у стратегічних документах, не тільки були реалістичними, але і стали реальними.

Водночас, як демонструє дослідження, процеси планування розвитку територій в Україні володіють ознаками традиційності, тобто часто характеризуються формальністю та «копіюванням» планувальних документів, їх невиконанням, декларативним характером тощо. Проблемами розвитку інвестиційного стратегічного планування в Україні є:

недостатність кадрового забезпечення, відповідального за стратегічне планування розвитку території;

відсутність стратегічного бачення щодо майбутнього; низький рівень обізнаності у проєкт-менеджменті; мале зацікавлення з боку громадськості; неефективна інформаційна компанія тощо.

Для вирішення цих проблем потрібно направити сили на імплементацію найкращих зарубіжних практик стратегічного планування інвестиційних стратегій. Цей процес вже розпочався, про що свідчить забезпечення нормативного-правового регулювання щодо цього питання. Однак необхідною є ще імплементація на практиці. Безумовно, деякі аспекти зарубіжного досвіду з стратегічного планування вже реалізуються. Спостерігається підвищення активності громад щодо формування власних стратегій. Однак на разі ці стратегії містять багато недоліків. Таким чином, інститут стратегічного планування в Україні потребує постійного вдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Siryk Z., Popadynets N., Pityulich M., Chakii O., Irtysheva I., Panukhnyk O., Hyk V., Fedotova Y., Rohozian Y., Lysyak N. Decentralization of local selfgovernment under the conditions of administrative-territorial reform in Ukraine. Accounting, 2021. № 7(4). P. 781–790.
2. Siryk Z., Popadynets N., Bilyk R., Hrafska O., Blynda Y. Assessment and rating of the investment capacity for the territorial communities of the Lviv Region. Perspectives – Journal on Economic Issues. 2021. №1. P. 15-33.
3. The UK, jointly with Ukraine, hosted the international Ukraine Recovery Conference (URC 2023) in London on 21-22 June 2023. Urc-international. URL: https://ua.urcinternational.com/?_gl=1*1i28geo*_ga*MTY2NjI1NjQzNS4xNjk3OTI4ODM4*_ga_Q937RKWLQ0*MTY5NzkyODgzOC4xLjEuMTY5NzkyODk3OC4zM4wLjA
4. Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування: монографія / наук. ред. В. С. Кравців, Львів, 2016. 264 с.
5. Альошина Н. М. Поняття й ознаки територіальної громади. Державне будівництво та місцеве самоврядування. Харків: Право, 2011. Вип. 21. С. 173–180.
6. Амосов О. Ю., Ігнатенко О. С., Кузнєцов А. О. Територіальне управління. Харків: Магістр, 2011. 408 с.
7. Багатогалузева статистична інформація. Регіональна статистика: Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sestr.htm
8. Баймуратов М. О. Територіальна громада в політичній системі і системі місцевого самоврядування України. Муніципальне право України: підручник / за ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. Київ, 2001. С. 122–123.

9. Березюк К. Децентралізація: які громади годують Україну, а які – дотаційні: Чесно 26.01.2022. URL: <https://www.chesno.org/post/5092/>
10. Білоус Я.Ю., Галгаш Р.А., Христенко Л.М. Запровадження партисипаторного бюджету для розвитку територіальних громад регіонів України. Науковий погляд: економіка та управління. 2018. № 4 (62). С. 79–86.
11. Буркинський Б. В., Сторонянська І. З., Горячук В. Ф., Осипов В. М., Мурзановський Г. М. Шляхи удосконалення системи бюджетного вирівнювання в Україні. Регіональна економіка. 2023. № 2 (108). С. 21–33.
12. Варда Я., Колосовські В. Острови надій. Розробка стратегій локального розвитку. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2003. С. 43.
13. Возняк Г. В. Особливості формування місцевих бюджетів у контексті забезпечення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування (на прикладі Львівської області). Регіональна економіка. 2013. № 4 (70). С. 96–105.
14. Возняк Г. В. Підприємницькі активи територіальних громад: теоретико-концептуальні аспекти управління. Регіональна економіка. 2022. № 1 (103). С. 5–13.
15. Готра В.В. Особливості стратегічного управління регіональною економікою в сучасних умовах. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». 2022. Вип. 2 (60). С.66–70.
16. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки: постановою Кабінету Міністрів України № 695 від 5 серпня 2020 року. Кабінет Міністрів України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.
17. Жук П.В., Сірик З.О. Інвестиційний потенціал територіальних громад : суть поняття та питання управління. Регіональна економіка. 2017. № 2. С.16–22.
18. Іванько К.О., Мовчан Т.В. Розвиток територіальної громади та особливості антикризового управління. Сучасні тенденції розвитку геодезії,

землеустрою та природокористування: Міжнародна науково-практична конференція. 2022, Одеса. С. 48-52.

19. Керецман Н.І. Аналіз чинників впливу на розвиток і підвищення конкурентоспроможності територіальних громад. Регіональна економіка. 2022. № 4 (106). С. 33–39.

20. Михасюк І.Р., Мальський М.З. Регіональна економічна політика: Навчальний посібник. Львівський національний університет ім. Івана Франка. Львів: «Українські технології», 2001. 208 с.

21. Міжнародна підтримка. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України: веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/donors>.

22. Місцеві бюджети. Open Budget: веб-сайт URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=0753300000>.

23. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. Децентралізація: веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring>

24. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 січня 2020 року. Міністерство розвитку громад та територій України: веб-сайт URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/526/10.01.2020.pdf>.

25. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Станом на 1 липня 2023 року. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України : веб-сайт. URL: <https://mtu.gov.ua/content/monitoring-reformi-miscevogo-samovryaduvannya-tateritorialnoi-organizacii-vladi.html>

26. Мороз О. Ю. Територіальна громада: сутність, становлення і сучасні українські реалії. Демократичне врядування: електрон. наук. проф. вид. 2008. Вип. 2. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeVr/2008_2/fail/Moroz.pdf.

27. Ольшанський О.В. Спроможність громад в аспекті теоретикоприкладної ідентифікації. Теорія та практика державного управління. 2016. 4 (55). URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2016-4/doc/3/02.pdf>.
28. Онищук І. Пріоритети-2023. Куди громади спрямують кошти цього року. Децентралізація: веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16263>.
29. Орзіх М.П. Концепція правового статусу самоврядних територій і органів місцевого самоврядування. Місцеве та регіональне самоврядування України. К., 1995. Вип. 1-2 (10-11). С. 67.
30. Остром Е. Керування спільним: еволюція інституцій колективної дії / пер. з англ. Монтян Т. Ю. 2012. 400 с.
31. Павлов В.І. Політика регіонального розвитку в умовах ринкової трансформації (теоретико-методологічні аспекти та механізми реалізації). Луцьк. Надстрир'я. 2000. 580 с.
32. Павлюк А.П. Економічні аспекти формування спроможних територіальних громад в Україні. Стратегічні пріоритети. 2016. № 1 (38). URL: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/15-1474017754.pdf>
33. Панухник О.В. Адміністративно-територіальна реформа як чинник зміцнення місцевої економіки. Інноваційна економіка. 2014. № 3. С. 76–83.
34. Панухник О. Системний підхід до формування та впровадження програмних заходів: територіально-ієрархічний зріз. Галицький економічний вісник. 2014. Том 45. № 2. С. 32–38.
35. Пелехатий А.О. Бюджетна політика у забезпеченні розвитку територій: концептуальні домінанти та напрями модернізації : монографія. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. 385 с.
36. Пелехатий А.О. Бюджетна політика у забезпеченні розвитку територій України : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08; Ун-т банків. справи. Львів, 2020. 43 с.

37. Пітюлич М.М., Крупка А.Я., Мінкович В.Т., Чакій О.І. Детермінанти розвитку та їх вплив на фінансову стійкість територіальних громад. Регіональна економіка. 2023. № 1 (107). С. 34–44.
38. Пітюлич М.М., Кудак К.М., Вереш Є.С. Стратегічні пріоритети розвитку малих міст регіону в умовах децентралізації. Регіональна економіка. 2022. № 3 (105). С. 54–59.
39. Податкова карта. Державна податкова служба України: веб-сайт. URL: <https://map.tax.gov.ua/main> (дата звернення: 26.08.2023).
40. Попадинець Н.М. Процишин О.Р. Проблеми реалізації моніторингу регіональних і місцевих стратегій. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2018. Вип. 3 (131). С. 32–36.
41. Попадинець Н.М., Патицька Х.О., Лещух І.В. Сучасні проблеми використання природно-ресурсного потенціалу територіальних громад в Україні в умовах децентралізації. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2019. Вип. 3(137). С. 3–9.
42. Заблодська І.В., Гречана С.І. Методичне забезпечення формування ідентифікаційного профілю територіальної громади. Регіональна економіка. 2021. № 2 (100). С. 5–14.

ДОДАТКИ

Додаток А

Підгайцівська сільська рада (паспорт громади) 2023 рік

1. Загальна площа території ради (га)

Всього	Під забудовою та присадибними ділянками громадян	Орна земля (рілля)	Природні кормові угіддя
2571	782	1066	229

2. Керівники органів місцевого самоврядування

Прізвище, ім'я, по батькові	Посада	Телефон службовий
Семенюк Юрій Михайлович	сільський голова	797503
Овсіюк Ольга Євгенівна	секретар ради	797503

3. Розподіл земель державної власності та їх використання

Всього (га)	Резервний фонд (га)			Землі запасу (га)		
	Всього	Оренда	В користуванні	Всього	Оренда	В користуванні
16	16	-	16	-	-	-

4. Кількість сіл, дворів (квартир) (шт.)

Всього сіл населення		Дворів
	Підгайці	4712
	Крупа	920
	Струмівка	2038
	Лище	2398
	Воротнів	892
	Всього	10960
		1470 312 594 721 300 3388

5. Відстань від центру сільської ради

До автомагістралі	До районного, обласного центру
км	км
0,5	8

6. Населення (кількість чол.)

Всього	Працездатне населення	Непрацездатне населення	Зайняті	Безробітні
10960	6666	4294	5944	82

7. Розподіл робочої сили (кількість чол.)

С/г ви робниц тво	Про мис ло віс ть	Буді вни цтво	Транс порт	Зв'я зок	Лісо ве г-во	Риба льст во	Тор- гів ля	Дер жав на слу жба	Ос ві та	Хар чова про мисло вість	Охо рона здо ро в'я	При ват ні під при ємці	Фе р ме ри
1076	565	253	319	71	3	65	388	20	295	87	146	71	2

8. Конфесійна приналежність

Назва церкви	Конфесія
Свято- Олександра Невського	УПЦ
Свято-Покровська	УПЦ КП
Андрія Первозваного	УПЦ
Свято-Михайлівська	УПЦ КП
Молитовний будинок Молитовний будинок Пресвятої Діви Марії Успіння Пресвятої Богородиці Івана Хрестителя Молитовний будинок Молитовний будинок	АСД ЦХВС УПЦ КП УПЦ МП УПЦ КП ЄХБ ЦХВСП

9. Школа

Тип школи (початкова, середня, неповна середня)	Місце розташував ння школи	Прізвище, ім'я, по батькові керівника	Телефон	Кількість місць
НВКГімназія ЗОШ І-ІІІст	с. Підгайці	Скороход Жанна Калениківна	704459	860
ЗОШ І-ІІІст.	с. Крупа	Філозоф Мирослав Васильович	707444	86
ЗОШ І-ІІІ ст.	с.Лище	Науменко Тетяна Миколаївна	798140	350
ЗОШ І-ІІ ст. НРЦ	с.Воротнів	Михайловська Ярослава Володимирів	798222	100
	с.Крупа	Дацюк Олег Ярославович	42434	119

10. Будинки культури, клуби

Місце розташування	Прізвище, ім'я, по батькові керівника	Телефон
село Підгайці	Овсіюк Роман Олександрович	704672
село Крупа с. Лище с.Воротнів	Стернійчук Валерій Олександрович Клімчук Сергій Тимофійович Галайда Олександр Гордійович	707444

11. Бібліотеки

Місце розташування	Прізвище, ім'я, по батькові керівника	Телефон
с. Підгайці	Герлінська Валентина Миколаївна	-
с.Лище	Поліщук Ірина Леонідівна	
с.Воротнів	Самолук Ніна Федорівна	

12. Дитячий садок

Місце розташування	Прізвище, ім'я, по батькові керівника	Телефон
с. Підгайці	Дядяніна Наталія Миколаївна	704502
с.Лище	Приходько Аліна Петрівна	798133

13. ФАП

Місце розташування	Прізвище, ім'я, по батькові керівника	Телефон
село Підгайці	Гулько Ольга Ростиславівна	704672
село Крупа	Кондратюк Тетяна Миколаївна	707424
с. Струмівка	Каширець Наталія Петрівна	790930
с.Лище	Шабурова Гульнара Зульфіївна	798138
с.Воротнів	Ковальська Ю.О.	798222

14. Відділення (відділ) зв'язку

Адреса	Прізвище, ім'я, по батькові керівника	Телефон
село Підгайці	Моспанюк Людмила Федорівна	
село Крупа	Моспанюк Людмила Федорівна	
село Лище	Гаврилюк Марія Сергіївна	

15. Торгівельні заклади

Місце знаходження	Кількість	Форма власності	
		приватна	колективна
село Підгайці	8	8	-
село Крупа	3	2	1
село Струмівка	8	8	-
с.Лище	13	11	2
с.Воротнів	4	4	4

16. Перелік підприємств та фермерських господарств

Адреса господарства	Назва підприємства	Прізвище, ініціали керівника	Кількість землі (га)
с. Підгайці	СГ ТзОВ „Гор-Агро”	Галоян Жора Ваганович	977
с.Підгайці	Ф.О.Карібян	Карібян Гор Геворгович	16
с.Лище	СГ ТзОВ «Лище»	Карбовський Святослав Євген.	2204
с.Лище	СГПП»Луцька рибоводно-	Прядун Василь Петрович	124

с.Лище	меліоративна станція» Фермерське	Турок Микола	2
с.Лище	господарствоПП	Ю.Плисюк П.П.	-
с.Крупа	«Столяр» ТзОВ «Авто-Агро сервіс»	Янкова Євгенія Володимирів.	4

17. Додаткові відомості

Газифікація (газифіковано, не газифіковано)	Наявність дороги до села з твердим покриттям, ґрунтової
Всі населені пункти газифіковано	З твердим покриттям

Додаток Б

Таблиця 1.1.

Ціль 1. Сталий розвиток Підгайцівської громади, підвищення рівня конкурентоспроможності, економічна та енергетична безпека, розвиток комунального господарства, інфраструктурне забезпечення.

Завдання	Сфера реалізації проєктів
1.1. Розвиток дорожньо - транспортної інфраструктури	1.1.1. Відновлення деформацій дорожнього полотна, забезпечення належного експлуатаційного стану та утримання доріг загального користування місцевого значення у належному стані: - капітальний ремонт покриття вул Центральна в с.Лище Луцького району Волинської області - ямковий ремонт доріг на території Хорлупівського старостинського округу - капітальний ремонт покриття проїзної частини вул.Новокотівська в с.Піддубці Підгайцівської сільської ради Луцького району Волинської області - поточний ремонт вулиць Степова та Козацька в с.Піддубці - поточний ремонт вул. Шевченка в с.Гараджа - поточний середній ремонт вул. Центральна від вул. Лесі Українки в с.Вишнів до дачного масиву «Вишенька» - капітальний ремонт вул. Марії Заньковецької с.Липини - капітальний ремонт вул. Карбишеवास.Липини - капітальний ремонт вул. Окружна с.Липин - капітальний ремонт вул. Колгоспна с.Липини - капітальний ремонт вул. Максима Кривоноса с.Липини - капітальний ремонт вул. Ветеранів с.Липини - капітальний ремонт вул. Шевченка с.Липини - капітальний ремонт вул. Богдана Хмельницького - поточний ремонт вул. Польова - капітальний ремонт вул. Садова - облаштування тротуарів по вул. Максима Кривоноса - облаштування тротуарів по вул. Садова - облаштування тротуарів по вул. Слов'янська - облаштування тротуарів по вул. Січових Стрільців - Поточний ремонт дорожнього покриття по вул. Соснова в с. Крупа Луцького району Волинської області - Поточний ремонт з'їзду з вулиці Надстирна до зони відпочинку в с. Підгайці Луцького району Волинської області - Поточний ремонт дорожнього покриття по вул. Кар'єрна в с. Крупа Луцького району Волинської області - Поточний ремонт дорожнього покриття по вул. Лугова в с. Крупа Луцького району Волинської області - Поточний ремонт проїзної частини вул. Котляревського в с. Підгайці Луцького району Волинської області

	- Поточний ремонт дорожнього покриття по вул. Сонячна в с. Струмівка Луцького району Волинської області - Поточний ремонт вул. Довженка в с. Підгайці Луцького району Волинської області - Поточний ремонт дорожнього покриття по вул. Подільська в с. Струмівка Луцького району Волинської області - ямковий ремонт доріг на території Звірівського старостинського округу; - ямковий ремонт доріг на території Романівського старостинського округу 1.1.2. Забезпечення належного транспортного сполучення населених пунктів об'єднаної громади 1.1.3. Встановлення об'єктів / елементів дорожнього сервісу: - дорожніх знаків на ділянках доріг, які є дотичними до закладів шкільної та дошкільної освіти в старостинських округах територіальної громади з метою створення безпечних умов дорожнього руху - облаштування місць для встановлення зупинок маршрутних транспортних засобів в с.Пальче, с.Хорлуپی - встановлення «лежачих поліцейських» по вул. Центральна в с.Липини - встановлення відеоспостереження на ділянках дороги 1.1.4. ремонт містка по вул. Зелена в с.Хорлуپی
1.2. Встановлення / реконструкція вуличного освітлення в населених пунктах об'єднаної громади	1.2.1. Інвентаризація населених пунктів, які потребують встановлення зовнішнього освітлення 1.2.2. Розроблення відповідної технічної та проектно-кошторисної документації на об'єкти мережі зовнішнього освітлення населених пунктів територіальної громади 1.2.3. Забезпечення населених пунктів громадами засобами і обладнанням локального освітлення: - встановлення вуличного освітлення в с.Хорлуپی по вул. Миру, вул. Зелена - встановлення вуличного освітлення в с.Пальче по вул.Перемоги (частково), вул. Лісна, вул.Набережна (частково) 1.2.4. Ремонт та реконструкція мережі зовнішнього освітлення
1.3. Розвиток житлово-комунального господарства	1.3.1. капітальний ремонт котельні с.Підгайці 1.3.2. встановлення лічильників на артсвердловинах 1.3.3. заміна водонапірної башні по вул. Гіляровського в с.Лище 1.3.4. фарбування водонапірних башт в с.Лище та с.Воротнів (кількістю – 9 одиниць). 1.3.5. водопостачання абмінбудинку Хорлупівської сільської ради та встановлення санвузла; 1.3.6. організація, відповідно до рішень органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, оплачуваних громадських

	робіт з благоустрою територій населених пунктів, садиб одиноких пристарілих громадян, інвалідів, ветеранів війни та праці, місць масового відпочинку 1.3.7. забезпечення контролю за станом навколишнього природного середовища в сільських населених пунктах та в несанкціонованих місцях накопичення відходів; 1.3.8. Будівництво каналізаційно-насосної станції в с. Підгайці
1.4. Впровадження комплексу заходів з енергоефективності та енергозбереження в закладах бюджетної сфери громади	1.4.1. Капітальний ремонт даху та утеплення фасаду 3-ьох поверхової частини будівлі з галереєю НВК «Загальноосвітня школа I-III ступенів-гімназія» на вул. Шкільній, 24 в с. Підгайці, Луцького району, Волинської області 1.4.2. Капітальний ремонт даху та утеплення фасаду 2-х поверхової частини будівлі з галереєю НВК «Загальноосвітня школа I-III ступенів-гімназія» на вул. Шкільній, 24 в с. Підгайці, Луцького р-ну, Волинської області 1.4.3. Капітальний ремонт даху та утеплення фасаду спортивного залу з галереєю НВК «Загальноосвітня школа I-III ступенів-гімназія» на вул. Шкільній, 24 в с. Підгайці Луцького р-ну, Волинської області 1.4.4. Капітальний ремонт клубу с. Воротнів (облаштування системи опалення) 1.4.5. Реконструкція теплотраси в дитячому садку «Іскринка» в с. Лише 1.4.6. Утеплення будинку амбулаторії в с. Лише 1.4.7. Утеплення дитячого садочка в с. Романів
1.5. Контроль за станом благоустрою населених пунктів територіальної громади	1.5.1. Благоустрій населених пунктів території громади: - Капітальний ремонт огорожуючи конструктивів та благоустрою території амбулаторії загальної практики сімейної медицини по вул. Центральна, 81 в с. Лише Луцького району Волинської області - Ремонт благоустрою зупинки та встановлення модуля по вул. Застав'є в с. Воротнів Луцького району Волинської області - Ремонт благоустрою зупинки та встановлення модуля по вул. Набережна в с. Воротнів Луцького району Волинської області 1.5.2. Придбання елементів благоустрою: закупівля смітєвих баків для роздільного збору сміття на території сільської ради 1.5.3. Вимощення дрібно розмірними фігурними елементами брукування територію ЗЗСО I-III ст. с. Піддубці 1.5.4. Вимощення фігурними елементами (укладання бруківки) територію дитячого садка в с. Піддубці 1.5.5. Вимощення дрібно розмірними фігурними елементами брукування територію ЗЗСО I-III ст. с. Піддубці 1.5.6. Облаштування паркової зони по вул. Центральна в с. Підгайці 1.5.7. Облаштування зупинок тротуарами в с. Звірів, Веснянка, Олександрія

Додаток В**Таблиця 1.2**

Ціль 2. Розвиток людського капіталу та підвищення якості життя населення громади.

Завдання	Сфера реалізації проєктів
2.1. Розвиток мережі дошкільної освіти. Формування оптимальної мережі загальної середньої освіти. Покращення стану надання якісних освітніх послуг. Впровадження комплексу заходів з енергоефективності та енергозбереження в закладах бюджетної сфери громади	2.1.1. Нове будівництво дитячого садка по вул. Подільська, 6 в с. Струмівка Луцького району Волинської області 2.1.2. Капітальний ремонт медичного кабінету в Хорлупівській гімназії Підгайцівської сільської ради Луцького району Волинської області 2.1.3. Капітальний ремонт інклюзивно ресурсної кімнати Лиценського ліцею 2.1.4. Поточний ремонт приміщень шкіл в с. Лище, с. Воротнів 2.1.5. Поточний ремонт дитячого садка «Іскринка» в с. Лище 2.1.6. Облаштування пандусу до Піддубцівського ліцею 2.1.7. Забезпечення якісних освітнього середовища в умовах формування Нової української школи 2.1.8. Придбання шкільних автобусів 2.1.9. Капітальний ремонт даху та утеплення фасаду 2-х поверхової частини будівлі з галереєю НВК «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів-гімназія» на вул. Шкільній, 24 в с. Підгайці, Луцького р-ну, Волинської області 2.1.10. Капітальний ремонт даху та утеплення фасаду спортивного залу з галереєю НВК «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів-гімназія» на вул. Шкільній, 24 в с. Підгайці Луцького р-ну, Волинської області 2.1.11. Реконструкція теплотраси в дитячому садку «Іскринка» в с. Лище 2.1.12. Утеплення дитячого садочка в с. Романів
2.2. Ефективний розвиток галузі охорони здоров'я	2.2.1. Розробка основних підходів щодо системного впровадження ефективних і безпечних для пацієнтів сучасних інноваційних технологій у практику закладів охорони здоров'я, які надають первинну медичну допомогу; 2.2.2. розвиток цифрових трансформацій у закладах медичного спрямування 2.2.3. проведення капітальних видатків медичних закладів: - капітальний ремонт ФАП у с. Воротнів
2.3. Підтримка розвитку культури	2.3.1. капітальний ремонт приміщень клубу с. Воротнів 2.3.2. поточний ремонт (укладання підлоги) в будинку культури с. Лище 2.3.3. облаштування пандусу та ремонт сходів в клубі с. Гаразджа 2.3.4. зміцнення матеріально-технічної бази закладів культури, 2.3.5. забезпечення закладів культури музичною апаратурою 2.3.6. організація культурно-масового життя громади 2.3.7. організація проведення заходів, з відзначення «Днів громади», «Дні села», локальних фестивалів, у тому числі «Ой, у Лищі на Купала» тощо 2.3.8. забезпечення діяльності гуртків, що функціонують при будинках культури

	2.3.9. створення центру публічного суспільного бібліотечного простору в с.Підгайці: трансформація бібліотеки в умовах інформаційних технологій з подальшою її інтеграцією у світовий бібліотечний медіа простір
2.4. Підтримка розвитку фізичної культури та спорту, молодіжної та гендерної політики	2.3.1. будівництво міні - футбольного поля та мультифункціональних майданчиків (площадок із занять різними видами спорту) на території сіл Воротнів, Струмівка, Борохів, Хорлупи 2.3.2. підтримка розвитку вуличного спорту шляхом встановлення воркаут - майданчика в с.Струмівка 2.3.3. будівництво спортивного комплексу в с. 2.3.4. спортивний критий плавальний басейн (в складі реконструкції Підгайцівського НВК ЗОШ І-ІІІ ст.) на вул.Шкільній в с.Підгайці Луцького району Волинської області 2.3.5. покращення наявної матеріально-спортивної бази 2.3.6. забезпечення участі спортсменів ОТГ на обласних, районних та всеукраїнських змаганнях. 2.3.7. запровадження спортивних фестивалів 2.3.8. проведення комплексних спортивних заходів за участю учнівської та студентської молоді та за участю населення усіх вікових категорій. 2.3.9. облаштування скейт – парку в с.Струмівка Луцького району Волинської області
2.5. створення умов для комфортного та безпечного проживання населення	2.5.1. створення та покращення системи надання адміністративних послуг 2.5.2. створення доступної інфраструктури та інших послуг для людей з обмеженими можливостями 2.5.3. розбудова інженерної інфраструктури 2.5.4. зміцнення громадської безпеки 2.5.5. Капітальний ремонт окремих приміщень адмінбудівлі по вул. Шкільна, 30 в с. Підгайці Луцького району Волинської області

Додаток Д

Таблиця 1.3

Ціль 3. Підвищення конкурентоспроможності громади, її інвестиційної привабливості. Інноваційно-технологічні зміни на основі моделі «зеленої» економіки.

Завдання	Сфера реалізації проектів
3.1. стимулювання ділової активності території для реалізації проектної діяльності	3.1.1. розширення співпраці ОТГ з міжнародними фінансовими та донорськими організаціями. 3.1.2. реалізація спільних транскордонних проектів 3.1.3. проведення конкурсу місцевих ініціатив 3.1.4. залучення мешканців громади до проектної роботи в управлінському середовищі стратегічного транскордонного розвитку
3.2. підтримка місцевих ініціатив з реалізації екологічних завдань	3.2.1. впровадження комплексного підходу до поводження з твердими побутовими відходами (створення сучасної системи управління відходами шляхом облаштування майданчиків в населених пунктах сільської ради для роздільного збору збирання сміття) 3.2.2. формування екологічної свідомості жителів громади
3.3. нарощення туристичного /агротуристичного потенціалу громади	3.3.1. розвиток зеленого туризму шляхом створення туристичної «екосадиби» із зонами відпочинку, в т. ч. при водних плесах та відповідною інфраструктурою 3.3.2. розвиток внутрішнього потенціалу сільських територій шляхом проведення інвентаризації, визначення своєї унікальності та самобутності, а також забезпечення якісного обслуговування, привабливості господарств. 3.3.3. впровадження проектів з розвитку територій та вливання інвестицій у розвиток аграрного бізнесу 3.3.4. створення агротуристичних кластерів за визначеними можливостями і потребами ринку за сприянням місцевих виробників сільськогосподарської продукції 3.3.5. туристична промоція, заходів, що формують імідж громади 3.3.6. формування інвестиційного портфеля
3.4. розвиток малого та середнього бізнесу	3.4.1. створення умов для розвитку інфраструктури підтримки бізнесу 3.4.2. втілення моделі «зеленої» економіки 3.4.3. підвищення інституційної спроможності влади для роботи з підприємцями, активізація діалогу влада-бізнес-громадськість 3.4.4. запровадження механізму фінансової підтримки малого та середнього бізнесу 3.4.5. підтримка підприємницької ініціативи безробітних, забезпечення соціально-трудової адаптації соціально-вразливих верств населення шляхом залучення їх до підприємницької діяльності 3.4.6. розвиток інфраструктури підтримки бізнесу 3.4.7. підготовка проектних ідей для реалізації потенційними інвесторами стратегічних цілей громади

Додаток Е
Таблиця 1.4

Ціль 4. Розвиток інноваційної економіки на основі старт-спеціалізації

4.1. збільшення доданої вартості промислової продукції в різних секторах спеціалізації	4.1.1. створення сприятливих умов для функціонування промислової зони 4.1.2. створення нового сегменту регіональної економіки – утилізація та переробка відходів автомобільних шин і продуктів на базі міжмуніципального партнерства громад Волинської області 4.1.3. сприяння у реалізації проекту щодо будівництва заводу по переробці сміття/вторинного ресурсу 4.1.4. створення та впровадження інноваційного продукту
4.2. розвиток інноваційної інфраструктури	4.2.1. Організація та фінансова підтримка інноваційних підприємств 4.2.2. створення та підтримка інформаційної бази інноваційних проектів в тому числі через інформаційну платформу «Ділові громади України»